

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Marie Štemberková

**Postava apoštola Petra
v kanonických evangeliích**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Th.D.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27. listopadu 2017

Marie Štemberková

Bibliografická citace

Postava apoštola Petra v kanonických evangeliích [rukopis] : bakalářská práce / Marie Štemberková ; vedoucí práce: Mireia Ryšková. -- Praha, 2018. -- počet stran 57.

Anotace

Bakalářská práce Postava apoštola Petra v kanonických evangeliích se zaměřuje na zobrazení předního Ježíšova učedníka, o němž pojednávají všechna evangelia a který je z Ježíšových učedníků nejčastěji zmiňován. Všechna kanonická evangelia vznikla s určitým časovým odstupem od líčených událostí, takže je třeba brát v úvahu pozdější reflexi jeho autentického životního příběhu. První kapitola shrnuje základní fakta o Petrově původu a jeho společenském zařazení, pozornost je věnována rovněž užívání jeho rodného jména Šimon ve srovnání s přijatým jménem Petr, jímž vstoupil do dějin církve. Kapitola uvádí přehled všech petrovských perikop, veršů i pouhých stručných zmínek. Druhá kapitola rozebírá perikopy a verše společné alespoň dvěma evangeliím, všímá si jejich shod i rozdílů. Třetí kapitola se soustřeďuje na perikopy zvláštní, zaznamenané pouze jedním z evangelistů, kteří v těchto případech čerpali ze zvláštních tradic. Šimon Petr byl povolán Ježíšem k následování mezi prvními učedníky, od počátku hrál mezi nimi vůdčí roli, profiloval se jako jejich mluvčí. Třebaže pisatelé evangelií obdařili Petra individuálními charakterovými rysy, často měl v jejich pojetí představovat typického Ježíšova učedníka, se všemi klady a zápory. Odlišnosti v jeho zobrazení souvisí s potřebami, zaměřením a akcenty křesťanských obcí, jimž pisatelé evangeliálních textů svá svědectví adresovali.

Klíčová slova

Šimon, Petr, Ježíš, učedník, apoštol, učitel, následování

Abstract

The Bachelor thesis The Figure of the Apostle Peter in Canonical Gospels is focussed on displaying of the leading Jesus disciple depicted in all the Gospels and the most frequently mentioned of Jesus' disciples. All canonical Gospels had their origin with a certain time span from the depicted events, so it is necessary to take into account the later reflection of his authentic life story. The first chapter summarizes the basic facts about his origin and social inclusion, attention is also paid to the use of the native name of Simon in comparison with the accepted name of Peter, by which he entered the history of the Church. The chapter provides an overview of all Petrine pericopes, verses and even brief references. The second chapter discusses the pericopes and verses shared by at least of two gospels, observing their coincidences and differences. The third chapter is focussed on special pericopes, recorded only by one of the evangelists, who, in these cases, drew on special traditions. Simon Peter was called by Jesus to follow among the first disciples, from the beginning he played a leading role among them, profiled as their spokesperson. Even though the gospel writers gave Peter individual character traits, he often had in their concepts to represent a typical Jesus disciple, with all the strengths and weaknesses. The distinction in his depiction is related to the needs, focus and emphases of the Christian communities that writers of evangelical texts have addressed their testimonies.

Key words

Simon, Peter, Jesus, disciple, apostle, teacher, following

Počet znaků (včetně mezer) 149 664

Poděkování

Děkuji paní doc. PhDr. Mirei Ryškové, Th.D. za cenné rady, kritické připomínky a velkou trpělivost.

Marie Štemberková

Obsah

Úvod	6
1. Petrova přítomnost v kanonických evangeliích	8
1.1 Petr, jeho původ a zaměstnání	8
1.2 Petrovské perikopy a stručné zmínky.....	10
1.3 Jména „Šimon“ a „Petr“.....	16
2. Postava Petrova ve společných perikopách a verších.....	18
2.1 Apoštol Petr podle Marka.....	18
2.2 Apoštol Petr podle Matouše.....	28
2.3 Apoštol Petr podle Lukáše	32
2.4 Apoštol Petr podle Jana.....	36
3. Speciální petrovské perikopy v evangeliích.....	40
3.1 Speciální petrovská tradice u Matouše.....	40
3.2 Speciální petrovská tradice u Lukáše.....	46
3.3 Speciální petrovská tradice u Jana.....	47
Závěr.....	52
Seznam zkratk.....	55
Bibliografie	56

Úvod

Apoštol Petr náleží k předním světcům katolické církve, spolu s Pavlem tvoří dvojici „apoštolských knížat“. V dějinách církve hraje nezastupitelnou roli. Za Petrovy nástupce se považují římscí biskupové – papežové, jejichž úřad je často označován jako „Petrův stolec“. Od Ježíšova příslibení Petrovi v Matoušově evangeliu, že na něm jako na skále vybuduje svou církev (*ekklésia*), se odvozuje papežský primát.

Petr prožil svůj pozemský život, ale jak už to u většiny historických protagonistů bývá, po jeho smrti následoval „druhý život“, ovlivněný reflexí jeho životního příběhu. Tato reflexe závisí na dějinném vývoji, na proměňujícím se postavení církve v lidské společnosti i na reakcích církve na měnící se situaci a podmínky, do nichž je zasazena její existence. Reflexe poznamenala i zprávy a zmínky o Petrovi v novozákonních spisech. Jejich pisatelé jim vtiskovali konečnou formu s časovým odstupem, v době, kdy apoštol Petr již nebyl mezi živými. Třebaže se jistě snažili podat autentické svědectví o jeho životě a činech, museli vědomě i nevědomky brát ohled na adresáty svých spisů, tedy církevní obce, mezi nimiž existovaly rozdíly.

Tématem této bakalářské práce je analýza obrazu apoštola Petra v kanonických evangeliích, jejím cílem je rozlišit, pokud to bude možné, „autentického“ Petra, patřícího k nejdůvěrnějším Ježíšovým učedníkům, od jeho „posmrtné“ osobnosti, do níž se promítly důrazy, směřování, ideje a očekávání prvotních křesťanských obcí. Půjde také o to, odlišit Petrovy individuální rysy od rysů typických pro Ježíšova učedníka, se všemi klady i zápory.

Půda, na niž tu vstupujeme, je v biblistice bohatě zmapovaná, nějaké nové objevy či neznámé skutečnosti jsou v tomto typu práce vyloučeny. O apoštolu Petrovi byly napsány samostatné monografie, jsou mu věnovány sborníky, píše se o něm v publikacích rozebírajících Nový zákon. Pramenem této bakalářské práce je Řecko-český Nový zákon, vydaný Českou biblickou společností na základě edice Nestle-Aland: pracovat s originálním zněním biblického textu je naprosto nezbytné. Práce se může opřít o solidní komentáře k jednotlivým evangeliím, zejména o komentáře a výklady z edičních řad Sacra Pagina, Malý stuttgartský komentář, Neue Echter Bibel, Das Neue Testament Deutsch.

Text se člení do tří kapitol. První z nich uvádí do problematiky, zasazuje petrovské téma do novozákonního kontextu. Na základě literatury o Petrovi jsou podána základní fakta o jeho původu a společenském zařazení, v jedné podkapitole se autorka pokouší objasnit napětí mezi rodným jménem Šimon a přijatým jménem Petr. Kapitola rovněž přináší přehled všech petrovských perikop, veršů i stručných zmínek, vyčleňuje z nich perikopy a verše společné alespoň dvěma evangeliím i perikopy zaznamenané pouze jedním z evangelistů. Jádro práce spočívá v následujících dvou

kapitolách. Druhá kapitola sleduje Petrův příběh po Ježíšově boku ve společné evangelní tradici, třetí kapitola se věnuje petrovským perikopám a veršům vyskytujícím se pouze v jediném evangeliu.

Předkládaná bakalářská práce není a ani nemůže být Petrovým životopisem. Přestože ve srovnání s ostatními Ježíšovými učedníky obsahují kanonická evangelia dostatek petrovských „kamínků“, mozaika, jež se z nich dá sestavit, je velmi kusá a neúplná. Je totiž třeba mít na paměti, že Petr, třebaže hraje v evangeliích důležitou roli, není jejich hlavním hrdinou. Tím je Ježíš – a přece ani o něm nelze říci, že by „radostná zvěst“ ve čtyřech verzích podávala jeho souvislou biografii v tom smyslu, jak tento žánr chápeme v současnosti. Poselství evangelií sice z jistých biografických faktů vychází, ale daleko je přerůstá.

1. Petrova přítomnost v kanonických evangeliích

1.1 Petr - jeho původ a zaměstnání

O apoštolu Petrovi podávají zprávy kanonické spisy Nového zákona i spisy, které nebyly do kánonu začleněny. Třebaže evangelia rozhodně nejsou životopisem Ježíše Krista, tím méně jeho učedníků, přece lze na základě kusých faktů sestavit určitou mozaiku Petrova životního příběhu, určit jeho původ a společenské zařazení. Tímto tématem se zabývali a zabývají mnozí biblisté.¹

Šimon Petr pocházel z Betsaidy, města ležícího na severním břehu Genezaretského jezera, poblíž ústí Jordánu. Na tomto území vládl tetrarcha Filip, který poměrně nevýznamnou vesnici povýšil na výstavné město a dal mu jméno Julia. Většina obyvatel si vydělávala na živobytí rybolovem.² V kanonických evangeliích je Betsaida zmíněna sedmkrát,³ ale pouze Jan podává zprávu, že odtamtud pocházel Šimon Petr (srov. J 1,44).

Šimon bylo jméno v židovském prostředí běžné, zdomácnělo i v řeckých rodinách. Ve Starém zákoně se tak jmenoval druhorozený syn patriarchy Jákoba, jehož potomci byli v Izraeli rozptýleni (srov. Gn 49,5-7). Prototypem muže zachovávajícího věrnost Hospodinu byl Šimon (Simeon) Makabejský, vůdce odboje proti Seleukovcům a zároveň nejvyšší kněz (srov. 1 Mak 13-16). V Druhé knize Makabejské vystupuje zcela odlišný Šimon, muž z kmene Benjamínova, ustanovený za představeného chrámu, který vyradil nepřátelům podrobnosti o chrámovém pokladu (srov. 2 Mak 3-4).

V Novém zákoně nese toto jméno zbožný muž Simeon (v originále archaická podoba jména s ypsilonem, *Symeon*, srov. L 2,25.34), který v dítěti Ježíši pozná budoucího Mesiáše.⁴ Do kruhu Dvanácti ustanovil Ježíš ještě jednoho Šimona lišícího se od Šimona Petra přízviskem Kananejský (srov. Mt 10,4; Mk 3,18), případně Zélóta-Horlivec (srov. L 6,15; Sk 1,13). Toto jméno měli i dva

1 Tato práce se opírá zejména o následující monografie: GNILKA, Joachim. *Petrus und Rom: Das Petrusbild in den ersten zwei Jahrhunderten*. Freiburg im Breisgau–Basel–Wien: Herder, 2002; BROWN, Raymond E. – DONFRIED, Karl P. – REUMANN, John (ed.). *Der Petrus der Bibel: Eine ökumenische Untersuchung*. Stuttgart: Calwer Verlag – Verlag Katholischer Bibelwerk, 1976; KNOCH, Otto. *Das Neue Testament in seinen großen Gestalten*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1992; SCHULZ, Anselm. *Jünger des Herrn: Nachfolge Christi nach dem Neuen Testament*. München: Kösel-Verlag, 1964.

2 Dnešní místo zvané et-Tell, které bylo při archeologických vykopávkách ztotožněno se starověkou Betsaidou, se nachází dva kilometry od jezera. Proto vyslovili někteří odborníci hypotézu, že za Betsaidu nutno považovat rybářskou vesnici el-Aradš, situovanou bezprostředně u jezera. V oblasti však mohlo dojít k tektonickým změnám, srov. GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 22.

3 Srov. Mk 6,45; 8,22; Mt 11,21; L 9,10; 10,13; J 1,44; 12,21. V Mt 11,21 a L 10,13 se Betsaida ukazuje v nepřívětivém světle, jako město nevěřící (spolu s Chorazinem), ačkoli se v něm odehrály mocné Ježíšovy skutky.

4 Tuto archaickou formu užívá ve zmínce o Petrovi Jakub, bratr Páně, srov. Sk 15,14; rovněž 2 Pt 1 uvádí *Symeon Petros*.

Ježíšovi hostitelé: farizej Šimon v L 7,36-50 a Šimon Malomocný⁵ v Mt 26,6-13. V pašijích pomáhá Šimon původem z Kyrény nést Ježíši kříž (srov. Mt 27,32; Mk 15,21; L 23,26).

Kolem jména Petrova otce přetrvávají nejasnosti.⁶ V Mt 16,17 oslovuje Ježíš Šimona „*Simon Barjona*“, tedy „Šimone, synu Jonášův“.⁷ Vedle Petra vystupuje v evangeliích jeho rodný bratr Ondřej: jeho řecké jméno Andreas⁸ dává tušit, že Petrova rodina běžně komunikovala řecky; ostatně v Betsaidě byl řecký živel hojně zastoupen.⁹ Antická společnost byla vůbec dosti otevřená, zejména ve srovnání se společnostmi feudální. Přijmeme-li hypotézu, že se Petr narodil kolem přelomu letopočtu;¹⁰ mohl být přibližně o pět let mladší než Ježíš.

Evangelia ho líčí jako obyvatele Kafarna, lokality, která je v Novém zákoně zmíněna šestnáctkrát. Kafarnaum mělo i výstavnou synagogu, kterou odhalily archeologické vykopávky. Existuje však hypotéza, že nálezy se týkají pozdější synagogální stavby ze 4. století, kdy se římskou říší šířilo křesťanství již zcela legálně; tato synagoga v byzantském stylu se měla stát cílem mnoha poutníků.¹¹ Stoprocentně to tvrdit nelze, ale s největší pravděpodobností se Petr dostal do Kafarna sňatkem. Jestliže se řídil židovskými zvyklostmi při uzavírání sňatků, zejména pokud jde o věk u mužů,¹² mohl v době svého seznámení s Ježíšem žít v manželství pět až sedm let. O jeho manželce se sice kanonická evangelia nezmiňují,¹³ z toho ovšem nutně nevyplývá, že byl vdovcem.¹⁴

Šimon, Ondřej a zřejmě i většina Ježíšových učedníků se živili rybařstvím, v Galileji velmi rozšířeným zaměstnáním. Byla to namáhavá práce, často s nejistým výsledkem; právě proto panovala mezi rybáři soudržnost, dokázali si vzájemně vypomáhat. Patřili sice k takzvané ne-elitě,¹⁵ ale byli schopni prací svých rukou zabezpečit sebe i rodinu, měli střechu nad hlavou, potřebné pracovní náčiní a prostředky. O Šimonovi víme, že měl síť a udici; Lukáš a Jan podávají svědectví,

5 Zdá se, že Šimon Malomocný náležel k lidem, které Ježíš uzdravil, ale přívlastek své nemoci si už nesl trvale. Lidé postižení touto chorobou byli jako nečistí vyloučeni z izraelského společenství, tudíž nemohli nikoho zvat na hostinu.

6 Podle J 1,42 a J 21,15-17 se jmenoval *Jóannés*, hebrejsky *Jóchanán*.

7 V tom případě by se Petrův otec jmenoval Jonáš, což bylo rovněž běžné hebrejské jméno; někteří badatelé však trvají na tom, že jde o zkratku jména *Jóchanán*.

8 *Andreas* znamená mužný (od *ánér* – muž).

9 Pavel v Ga 2,11-14 píše o svém sporu s Petrem, který se odehrál v Antiochii, tedy výrazně helénistickém městě.

10 Srov. GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 21.

11 Různé hypotézy o původu Kafarna, jeho přesném umístění, názvu i dalších souvislostech rozebírá GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 26-29.

12 O uzavírání manželství v židovské komunitě srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: Historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 154-155.

13 O její existenci srov. 1 K 9,5, kde Pavel klade otázku: „Nemáme právo brát s sebou věřící ženu, tak jako ostatní apoštolové i bratři Páně i Petr?“

14 „Man hat im Hinblick darauf, daß die Schwiegermutter und nicht die Frau Simons Jesus bedient, den Schluß ziehen zu können gemeint, daß Simon Witwer gewesen sei. Doch überfrachtet man damit die Perikope, der es darauf ankommt, im Dienen der Frau ihre Heilung bestätigt zu sehen. Außerdem hören wir an anderer Stelle von Simons Frau (1 Kor 9,5)“, viz GNILKA J. *Petrus und Rom*, s. 43. - V poznámce pod čarou uvádí Gnilka jako hlasatele hypotézy o Šimonově vdovství Ernsta Lohmeyera.

15 Srov. RYŠKOVÁ, M. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 172.

že byl dokonce majitelem lodi (srov. L 5,3-11; J 21,3-8). Svou činnost vykonával na rozdíl od námezdních dělníků nezávisle, nepoznal tedy, co je společenské dno.

1.2 Petrovské perikopy a stručné zmínky

1.2.1 Primární teologický záměr evangelií

Čtyři evangelia, jimž se dostalo kanonického uznání, nejsou historické spisy, jako byly například knihy Josepha Flavia, tvořícího přibližně ve stejné době. Nejsou to ani Ježíšovy biografie v tom smyslu, jak tehdejší antičtí autoři psali životopisy význačných Řeků a Římanů. Obsahují sice fakta z Ježíšova života, ale jejich výběr je podřízen jedinému cíli – pravdivě vylíčit jeho poslání Mesiáše a Syna Božího i jeho hlásání Božího království s eschatologickým přesahem. Zachycení radostné zvěsti v písemné podobě mělo přispět k formaci tehdejších křesťanských obcí, k nimž se pisatelé hlásili. Žádný z nich nebyl očitým svědkem vylíčených událostí, všichni psali s časovým odstupem, byť různě dlouhým, v prostředí, kde probíhala intenzivní reflexe křesťanské víry, její podstaty a jedinečnosti. Každý ve svém evangeliu zdůrazňoval určité akcenty, ale nečinil tak s touhou po originalitě. Ta se tehdy příliš necenila; naopak ve velké úctě byla tradice a také autorita, o něž se autor mohl opřít. Vazbu na své předchůdce výslovně zdůrazňuje Lukáš v prologu svého evangelia.¹⁶ Nezpochybitelnou autoritou bylo pro autory evangelií Písmo: přímé citáty z jeho knih (zejména Proroků a Žalmů) byly zárukou pravdivosti jejich svědectví.

Primárnímu teologickému záměru je v jednotlivých evangeliích podřízena i postava Ježíšova předního učedníka Šimona Petra, jeho slova a činy.

Šimon Petr, jeden z Dvanácti, vystupuje ve všech čtyřech evangeliích. Někde jsou to závažné, dokonce klíčové scény, zaznamenávající i jeho přímou řeč, jinde jen stručné zprávy, případně pouhé uvedení jména. Bude užitečné, uděláme-li si úplný přehled všech míst v kanonických evangeliích vztahujících se k jeho osobě.

1.2.2 Petr v evangeliu podle Marka¹⁷

Začneme Markovým evangeliem, které je podle názoru většiny biblistů nejstarší¹⁸ a jehož

16 L 1,1-4: „I když se již mnozí pokusili sepsat vypravování o událostech, které se mezi námi naplnily, jak nám je předali ti, kteří byli od počátku očitými svědky a služebníky slova, rozhodl jsem se také já, když jsem vše znovu důkladně prošel, že ti to v pravém sledu vypíšeš, vznešený Theofile, abys poznal hodnověrnost toho, v čem jsi byl vyučován.“ Přípustková spojka „i když“ tu může být zavádějící; lépe volili ti, kdo slovo *epeidéper* přeložili spojkou „poněvadž“ (Bible kralická, Col), případně „proto“ (Petrů). Autor Lukášova evangelia otevřeně přiznával, že nepřichází s ničím novým; spíše se snažil o to, aby jeho podání zachovávalo určitý řád.

17 Vycházím z již citované publikace BROWN, R. E. - DONFRIED, K. P. - REUMANN, J. (ed.). *Der Petrus der Bibel*, s. 55-57. Publikace je kolektivní dílo, vzešlé z ekumenického dialogu mezi luterány a katolíky o roli papežství ve všeobecné církvi. Není koncipována jako sborník, nýbrž jako kolektivní monografie rozdělená na kapitoly; autoři jednotlivých kapitol nejsou proto uvedeni.

osnovou se řídili (vedle hypotetického pramene Q) i další dva synoptikové. Třebaže pojem evangelium byl v antickém světě znám¹⁹, jeho pisatel se stal vlastně průkopníkem nového literárního žánru (subžánru).

1. 1,16-18 Ježíš povolává Šimona spolu s Ondřejem, Jakubem a Janem
2. 1,29-31 Uzdravení Šimonovy tchyně
3. 1,36-38 Šimon se svými druhy vyhledá Ježíše na pustém místě
4. 3,16 Ustanovení Dvanácti, v seznamu na prvním místě Petr
5. 5,37 Vzkříšení Jairovy dcery za přítomnosti Petra, Jakuba a Jana
6. 8,29.32-33 Petrovo vyznání Ježíšovy identity Mesiáše u Cesareje Filipovy; jeho odmítnutí Ježíšova utrpení
7. 9,2-8 Ježíšovo proměnění na hoře před očima Petra, Jakuba a Jana
8. 10,28 Petrovo konstatování, že učedníci vše opustili kvůli Ježíšovi
9. 11,21 Petrova poznámka o uschlém fíkovníku
10. 13,3-4 Petr, synové Zebedeovi a Ondřej se ptají Ježíše, kdy nastane zkáza Chrámu
11. 14,29-31 Ježíšova trojí předpověď Petrova zapření, Petrův nesouhlas
12. 14,33-42 Petr, Jakub a Jan s Ježíšem v Getsemanech
13. 14,54 Petr jde za zatčeným Ježíšem do veleknězova dvora
14. 14,66-72 Petrovo trojí zapření Ježíše, lítost nad vlastním selháním
15. 16,7 Pověření tří žen, aby svědectví o Ježíšově vzkříšení oznámily učedníkům, „zvláště Petrovi“

V rámci evangelia má díleč Petrův příběh svou gradaci. Začíná Petrovým povoláním, pokračuje jeho vyvoláním do kruhu Dvanácti, v němž zaujímá první místo. Spolu s bratry Zebedeovými tvoří užší skupinu, která v textu vystupuje celkem třikrát u důležitých událostí.²⁰ Petrova role mluvčího učedníků vrcholí ve scéně u Cesareje Filipovy, kde vyznává Ježíšovu identitu Mesiáše. Markovo evangelium se stalo vedle pramene Q a některých dalších tradic zdrojem pro synoptická evangelia – Matoušovo a Lukášovo. Některé epizody zaznamenal obdobně i pisatel čtvrtého evangelia.²¹

18 Jeho sepsání se klade do doby po válce židovské a zničení Jeruzalémského chrámu, tedy po roce 70; srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993, zejména s. 94-96. Autor polemizuje s badateli zařazujícími Markovo evangelium do doby dřívější, 50. a 60. let (např. s J. A. T. Robinsonem, C. Tresmontantem, J. Carmignacem).

19 Slovo *euangelion* znamenalo původně odměnu za dobrou zprávu, později samotnou dobrou zprávu.

20 Zdůrazňovaná role této trojice v evangeliu odpovídá významu jmenovaných učedníků v povelikonoční církvi, srov. GNILKA, Joachim. *Petrus und Rom*, s. 47.

21 Vztah Janův k Markovi je předmětem četných diskusí, srov. DONAHUE, J.R. – HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Marka*, s. 16.

1.2.3 Petr v evangeliu podle Matouše

1. 4,18-20 Ježíš povolává Šimona zvaného Petr spolu s Ondřejem, Jakubem a Janem
2. 7,14-15 Uzdravení Petrovy tchyně
3. 10,2 Vyvolení Dvanácti, první v jejich seznamu Šimon zvaný Petr
4. 14,28-31 Ježíš zachraňuje tonoucího Petra
5. 15,15 Petr se ptá Ježíše na smysl podobenství o znesvěcování člověka
6. 16,16-19.22-23 Petrovo vyznání u Cesareje Filipovy; Ježíšovo příslibení Petrovi; Petrův protest proti Ježíšově předpovědi utrpení
7. 17,1-13 Ježíšovo proměnění na hoře před očima Petra, Jakuba a Jana
8. 17,24-27 Dialog Ježíše a Petra o placení chrámové daně v Kafarnau
9. 18,21-22 Petrova otázka, kolikrát má odpustit svému bratrovi
10. 19,27 Petrova otázka, co budou učedníci mít, když pro Ježíše opustili všechno
11. 26,33-35 Ježíšova předpověď Petrova zapření, Petrova sebedůvěra
12. 26,37-46 Ježíš v Getsemanech s Petrem, Jakubem a Janem
13. 26,58 Petr jde za zatčeným Ježíšem do veleknězova dvora
14. 26,69-75 Petrovo trojí zapření Ježíše, lítost nad vlastním selháním

Matoušovo evangelium vzniklo pravděpodobně v Sýrii v době, kdy se židokřesťané již oddělili od synagogy. Předpokládá se, že mohlo být sepsáno kolem poloviny osmdesátých let.²² Z přehledu petrovských perikop a zmínek vyplývá, že Matouš vydatně čerpal ze svého předchůdce; jsou tu však i podstatné rozdíly. Ze zvláštní tradice pocházejí čtyři petrovské epizody vyskytující se pouze v tomto evangeliu (14,28-31; 16,17-19; 17,24-27; 18,21-22).

V prostředí syrsko-židovských křesťanských obcí se Petrova osobnost těšila mimořádné vážnosti, přestože v době sepsání evangelia musel být již nejméně dvacet let po smrti. Z toho důvodu je od okamžiku svého povolání označen vedle svého rodného jména také jako Petr, v seznamu Dvanácti pisatel zdůrazňuje, že byl první (*prótos*). Jeho dílčí cesta ke zralému učednictví vrcholí v perikopě u Cesareje Filipovy. Tam se mu také dostává zvláštního příslibu vázaného na církev, kterou Ježíš hodlá vybudovat. Petrovo vystupování má u Matouše dramatické peripetie: chvíle, kdy vystupuje jako dobrý Ježíšův učedník, se střídají s jeho selháními. Poslední scéna, v níž vystupuje, líčí právě jeho pád – zapření Ježíše pod přísahou. Pro prvotní příjemce evangelia musela být tato perikopa velmi bolestná – přesto ji pisatel zařadil nejspíše jako varovný příklad pro všechny Ježíšovy následovníky.

²² K místu a době vzniku Matoušova evangelia viz POKORNÝ, P. *Literární a teologický úvod*, s. 106-107.

1.2.4 Petr v evangeliu podle Lukáše²³

1. 4,38-39 Uzdravení Šimonovy tchyně
2. 5,3-11 Povolání Šimona v rámci zázračného rybolovu, připojují se Jakub a Jan
3. 6,14 Rozeslání Dvanácti; na prvním místě seznamu Šimon Petr
4. 8,45 Petrovo upozornění, že se na Ježíše tlačí zástupy
5. 8,51 Vzkříšení dcery Jairovy za přítomnosti Petra, Jana a Jakuba
6. 9,20 Petrovo vyznání Ježíšova mesiášství
7. 9,28-36 Ježíšovo proměnění na hoře před zraky Petra, Jana a Jakuba
8. 12,41 Petrova otázka, komu Ježíš adresuje podobenství o bdělých služebnících
9. 18,28 Petrova připomínka, že učedníci pro Ježíše opustili vše, co bylo jejich
10. 22,8-13 Ježíš posílá Petra a Jana, aby připravili velikonočního beránka
11. 22,31-33 Dialog mezi Ježíšem a Šimonem při poslední večeři; Ježíšova předpověď budoucí Petrovy role, ale také trojího zapření
12. 22,54-62 Petrovo trojí zapření Ježíše; zatčený Ježíš si s ním vymění pohled
13. 24,12 Petr u prázdného hrobu
14. 24,34 Sdělení emauzským učedníkům, že se Pán zjevil Šimonovi

Lukášovu evangeliu je třeba rozumět jako první části spisu, jehož druhou částí jsou Skutky apoštolů (ty však přesahují rámec této práce); oba texty napsal jediný autor.²⁴ Zatímco velikonoční události tvoří závěr Markova a Matoušova evangelia, zde se octly v samém středu. Autor, vzdělaný diasporní Žid, obdařený literárním nadáním, sepsal evangelium pravděpodobně koncem 80. let. Čerpal sice z Marka a také z pramene Q, ale asi čtyřicet procent textu připadá na jeho vlastní látku.²⁵ Obracel se především ke křesťanům z pohanství, a proto se snažil objasnit jim některé pojmy vlastní židovskému prostředí.

Na rozdíl od Marka a Matouše nepředstavuje Petrovo vyznání na osamělém místě, kde se Ježíš modlil, vyvrcholení jeho osobní cesty za Ježíšem; tím je spíše (alespoň v rámci evangelia, bez přihlídnutí ke Skutkům) perikopa o cestě do Getsemanské zahrady s Ježíšovou předpovědí budoucí Petrovy role. Poslední scéna s jednajícím Petrem jej prezentuje jako muže, který sice běží k prázdnému hrobu, ale zatím neporozumí smyslu událostí. To vše se má změnit po seslání Ducha Svatého. Tyto události Lukáš zpracoval ve Skutcích apoštolů, v nichž také vrcholí Petrova životní dráha.

²³ K místu a době vzniku Lukášova evangelia viz tamtéž, s. 122.

²⁴ Srov. GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 161: „Die Auffassung, daß Evangelium und Apostelgeschichte als zusammengehöriges Doppelwerk von Anfang an konzipiert waren, ist unbedingt zu bejahen.“

²⁵ Příběhy z Ježíšova dětství – narození Jana Křtitele, narození Ježíšovo, uvedení do chrámu, dvanáctiletý Ježíš na pouti v Jeruzalémě (L 1,5 – 2,52); takzvaná malá vsuvka, eine kleine Einschaltung (L 6,20 – 8,3); takzvaná velká vsuvka, eine große Einschaltung (L 9,51 – 18,14).

1.2.5 Petr v evangeliu podle Jana²⁶

1. 1,40-42 Ježíš povolává Šimona poté, kdy ho přivedl Ondřej; dává mu jméno Kéfas
2. 1,44 Zmínka o Betsaidě, městě Ondřejově a Petrově
3. 6,8 Ondřej, bratr Šimona Petra, ve scéně nasycení pěti tisíců
4. 6,68-69 Petrovo vyznání Ježíšovy identity jménem Dvanácti poté, kdy ho mnozí učedníci opustili
5. 13,6-10 Petrův dialog s Ježíšem při umývání nohou
6. 13,24 Šimon žádá milovaného učedníka, aby zjistil jméno Ježíšova zrádce
7. 13,36-38 Šimon Petr chce následovat Ježíše; Ježíšova předpověď jeho trojího zapření
8. 18,10-11 Šimon Petr utne mečem ucho veleknězovu sluhovi
9. 18,15-18.25-27 Šimon Petr a druhý učedník ve veleknězově dvoře; Petrovo trojí zapření
10. 20, Petr a milovaný učedník u prázdného hrobu
11. 21,2-7.11.15-22 Zázračný rybolov u Tiberiánského jezera; Petrovo trojí vyznání lásky k Ježíšovi; Ježíš pověřuje Petra pastýřskou službou a předpovídá jeho mučednickou smrt

Čtvrté evangelium, jehož autorství bylo dlouho připisováno Janovi Zebedeovu, vzniklo pravděpodobně kolem roku 100. Pisatel je adresoval janovským obcím působícím zřejmě v Malé Asii (především v Efezu), jejichž příslušníci uznávali autoritu Petrovu a Dvanácti, ale kladli jiné důrazy na způsob následování Ježíše. Toto pojetí v textu reprezentuje učedník, kterého Ježíš miloval; jeho jméno není uvedeno, a proto kolem něho vznikly rozličné hypotézy. Text Janova evangelia má jinou strukturu než evangelia synoptická, autor nepostupoval chronologicky. Zatímco synoptikové zaznamenávají jedinou Ježíšovu návštěvu Jeruzaléma, v Janově podání putoval Ježíš do tohoto města třikrát až čtyřikrát.

Pisatel určitě znal prameny, z nichž čerpala synoptická evangelia, některé epizody zaznamenal shodně nebo s určitými odchylkami. Látku však přebíral i z jiných pramenů a tradic, které ostatní evangelisté zřejmě neměli k dispozici. Dvanáct učedníků chápe evangelista jako všeobecně známou, zavedenou instituci, a neuvádí proto její podrobný seznam.

Rovněž u Jana se Petr profiluje jako mluvčí učedníků. Od třinácté kapitoly hraje významnou roli milovaný učedník, ale neměl by být chápán jako Petrův protihráč, či dokonce konkurent. Petrovo přední postavení bez výhrad respektuje, sám nikdy jménem učedníků nemluví.

Petrovská místa u Jana rozdělil Joachim Gnilka do čtyř skupin.²⁷ Zdůraznil zvláště čtvrtou

26 O okolnostech vzniku Janova evangelia srov. POKORNÝ P. *Literární a teologický úvod*, s. 132-133.

27 Srov. GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 169-171. Do první skupiny zařadil autor perikopy známé ze synoptických

skupinu, do níž náleží dvě zcela nové, typicky janovské epizody. První je umývání nohou učedníkům (srov. 13,6-11); v druhé perikopě, již vrcholí nejen evangelium, ale i Petrův dílčí příběh v jeho rámci,²⁸ Ježíš pověřuje Petra pastýřskou službou. Také Jan (podobně jako Marek) se v Petrově prezentaci uchýlil k inkluzivnímu pojetí: Petr se objevuje na začátku (přestože není jmenován jako první) i na konci evangelia, v obou případech ve skupině dalších učedníků.

1.2.6 Společné petrovské perikopy

Některé petrovské perikopy jsou společné alespoň dvěma evangeliím:

Povolání (Mk 1,16-18; Mt 4,18-20; J 1,40-42);²⁹ uzdravení tchyně (Mk 1,29-31; Mt 8,14-15; L 4,38-39); seznam Dvanácti (Mk 3,16; Mt 10,2; L 6,14); vzkříšení dcery Jairovy (Mk 5,37; L 8,51); vyznání u Cesareje Filipovy (Mk 8,29; L 9,20); odmítnutí Ježíšova utrpení (Mk 8,32-33; Mt 16,22-23); Petr při Ježíšově proměnění (Mk 9,2-8.9-13; Mt 17,1-8.9-13; L 9,28-36); učedníci vše opustili (Mk 10,28; Mt 19,27; L 18,28); předpověď Petrova zapření (Mk 14,29-31; Mt 26,33-35; L 22,34);³⁰ J 13,36-38); Getsemany (Mk 14,33-42; Mt 26,37-46); po Ježíšově zatčení (Mk 14,54; Mt 26,58; L 22,54; J 18,15); trojí zapření Ježíše (Mk 14,66-72; Mt 26,69-75; L 22,55-62; J 18,17-18.25-27); u prázdného hrobu (L 4,12; J 20,1-10).

K těmto perikopám můžeme přiřadit scény společné alespoň dvěma evangeliím, pouze v jedné však vystupuje Petr jmenovitě:

L 8,45 – Petrova odpověď na Ježíšovu otázku, kdo se ho dotkl (srov. Mk 5,31; Mt 9,21-22); Mt 15,15 – Petr žádá od Ježíše vysvětlení podobenství (srov. Mk 7,17); L 12,41 – Petrova otázka, kdo je adresátem Ježíšova podobenství o věrných služebnících (srov. Mt 24,45-51); Mk 11,21 – Petrova poznámka o uschlém fíkovníku (srov. Mt 21,20); Mk 13,3-4 – reakce Petrova a dalších učedníků na Ježíšovu předpověď zkázy Chrámu (srov. Mt 24,3; L 21,7); L 22,8-13 – Petr a Jan jsou pověřeni připravit velikonoční večeři (srov. Mk 14,12-16; Mt 26,17-19); J 13,24 – Petrova otázka po totožnosti zrádce (srov. Mk 14,17-20; Mt 26,20-23; L 22,21-23); J 18,10-11 – Petr utíná ucho veleknězovu sluhovi (srov. Mk 14,47; Mt 26,51-54; L 22,49-51).

1.2.7 Speciální petrovské perikopy

Kromě toho se v evangeliích vyskytují perikopy speciální, typické právě jen pro jedno evangelium.

evangelií, „und doch ist die Darstellung eine andere, durchreflektierte, eigene theologische Gedanken bekundende“. Do druhé skupiny patří epizody, v nichž Petr hraje aktivní roli, zatímco u synoptiků to byli anonymní učedníci. Do třetí skupiny zařadil dvě perikopy známé z Lukáše, ale zpracované osobitým způsobem a v jiných souvislostech – zázračný rybolov a Petrovu přítomnost u prázdného hrobu. Specificky janovské jsou perikopy ze čtvrté skupiny.

28 J 21,1-25 pochází pravděpodobně z ruky jiného pisatele, ale shoduje se s evangelistovým záměrem.

29 U Lukáše je scéna Petrova povolání včleněna do zázračného rybolovu; je natolik jedinečná, že bude analyzována ve 3. kapitole zabývající se zvláštními petrovskými perikopami.

30 Předcházející dialog Ježíše a Petra (L 22,31-33) bude analyzován ve 3. kapitole.

Matouš – Ježíš zachraňuje tonoucího Petra (14,28-31); Ježíšovo příslibení Petrovi navazující na Petrovo vyznání, Petrovo odmítnutí Ježíšova utrpení (16,16-19.22-23); Ježíšův dialog s Petrem o placení chrámové daně (17, 24-27); Petrova otázka na povinnost odpouštění (18,21-22).

Lukáš – povolání Šimonovo v rámci zázračného rybolovu (5,3-11); Ježíšova předpověď Petrovy budoucí role při poslední večeři (22,31-33).

Jan – Petrovo vyznání Ježíšovy identity (6,68-69); umývání nohou učedníkům (13,6-10); zjevení vzkříšeného Ježíše u Tiberiadského jezera (21,2-7.11); pověření Petra pastýřskou službou (21,15-22).

Ve všech čtyřech evangeliích vystupuje Petr (Šimon, Šimon Petr, Šimon zvaný Petr, Kéfas) nebo je alespoň krátce zmíněn celkem na 54 místech. Tak často není jmenován žádný jiný učedník. Již tato skutečnost signalizuje, že jde o osobu významnou.

1.3 Jména „Šimon“ a „Petr“

Šimon Barjona z Betsaidy, bydlištěm v Kafarnau, vstoupil do dějin pod jménem, které mu dal Ježíš – Petr. Přijetí nového jména (nikoli patronymika nebo přezdívky) nebylo v Izraeli ničím novým; znamenalo to, že Hospodin určil onomu člověku novou roli.³¹ Marek a také Lukáš zdůrazňují, že jméno Petr dal Šimonovi Ježíš (srov. Mk 3,16; L 6,14); nevysvětlují však, proč se tak stalo. Jediný Matouš podrobně objasňuje změnu jména, její příčinu a předpokládané důsledky. Jméno Petr uvádí již ve scéně Šimonova povolání (srov. Mt 4,18), tím vlastně anticipuje perikopu, v níž bude význam nového jména – jazykový i symbolický – vysvětlen. V 16. kapitole, vrcholící Petrovým vyznáním pravé Ježíšovy identity u Cesareje Filipovy, nazývá Ježíš Šimona Petrem, řecky *Petros* – v maskulinu znamená toto slovo „úloemek skály“,³² „kámen“. Skála, *petra*, je v řečtině femininum; na skále hodlá Ježíš vybudovat svou církev (*ekklésia*), kterou ani brány pekla nepřemohou.³³ U Jana dal Ježíš Šimonovi aramejské jméno *Kéfas*, jež znamená totéž co v řečtině *Petros*, hned při prvním setkání (srov. J 1,42). Tato semitská forma se sice u synoptiků nevyskytuje, zato ji často užívá Pavel (zejména v 1 K a Ga), který jistě vycházel ze zavedené tradice.

Pokud jde o frekvenci, jméno Šimon se vyskytuje v Markovi čtyřikrát, v Matoušovi dvakrát, v Lukášovi čtyřikrát, v Janovi rovněž čtyřikrát; celkově čtrnáctkrát. Jméno Petr se objevuje

31 Abramovi dal Hospodin jméno „Abraham, otec hlučícího davu pronárodů“ (srov. Gn 17,5), z jeho ženy Sáraje se stala Sára, Kněžna (srov. Gn 17,15). O Jakobovi Bůh rozhodl, že se bude jmenovat Izrael, tedy „zápasí Bůh“ (srov. Gn 32,29).

32 Srov. heslo Skála in NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník, R-Ž*. Praha: Kalich, evangelické nakladatelství – Česká biblická společnost, 1992 (fotomechanický přetisk vydání z roku 1956), s. 886-887.

33 Petrovu vyznání u Cesareje Filipovy předchází Ježíšovo podobenství o dvou stavitelích: první postavil svůj dům na skále, který ani po ataku přírodních živlů nepadl, druhý jej vybuvoval na písku a „jeho pád byl veliký“ (srov. Mt 7,24-27). Toto podobenství srov. též L 7,47-49.

v Markovi jedenáctkrát, v Matoušovi též jedenáctkrát, v Lukášovi desetkrát, v Janovi třikrát; celkově pětáctkrát. Sousedství Šimon Petr (nebo Šimon zvaný Petr) se vyskytuje v Markovi jedenkrát, v Matoušovi dvakrát, v Lukášovi jednou, v Janovi sedmkrát; celkově jedenáctkrát.

Ježíš dal nové jméno ještě Jakubovi a Janovi Zebedeovým, *Boanerges*, což se překládá jako „Synové hromu“ (srov. Mk 3,17). Marek tu zřejmě vycházel ze zvláštní tradice, dalším dvěma synoptikům neznámé.³⁴

V evangeliích nacházíme více dokladů, kdy Ježíš oslovil jednotlivce jejich vlastním, případně obecným jménem (například „ženo“, „mladíku“), obrátil se na ně vokativem.³⁵ Ve všech čtyřech evangeliích oslovil Petra sedmkrát „Šimone“ a jedenkrát „Petře“. S přímým oslovením dalších učedníků, zejména těch nejbližších z družiny Dvanácti, se tento počet nedá srovnat. V evangelních textech nenajdeme jediné oslovení „Ondřeji“, „Jakube“, „Jene“, třebaže tito tři muži, zejména pak Jakub a Jan, patřili k užší skupině. Jednou Ježíš přímo oslovil Filipa (srov. J 14,9), dvakrát Jidáše (srov. Mt 26,50; L 22,48).³⁶ Dialogy v evangeliích nejsou sice záznamem skutečně pronesených přímých řečí (jde přece také o díla literární), ale i tato skutečnost může být důkazem, že Ježíš měl k Šimonu Petrovi skutečně blízký vztah, bližší než k ostatním učedníkům.

Pro členy křesťanských obcí, kteří byli příjemci evangelií, představoval Šimon Petr především „Petra“, prvního z apoštolů, který skutečně posiloval své souvěrce; jméno Šimon záměrně ustupovalo do pozadí. Jejich pisatelé však zcela správně brali v úvahu, že za Ježíšova života a působení tomu bylo jinak. Šimon sice obdržel nové jméno, ale prozatím, dokud nedošlo k jeho obrácení, zůstával nadále především Šimonem, stále znovu hledajícím, dopouštějícím se chyb a nesprávných závěrů. Proto nepřekvapuje, že jméno Šimon ve vokativu se objevuje v evangeliích sedmkrát, zatímco oslovení „Petře“ pouze jedenkrát.

Do dějin vstoupil Šimon Petr pod svým jménem přijatým. O tom svědčí kostely, kaple, oltáře, opatství a jiné církevní objekty, jichž je patronem.

34 Viz GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 46: „Wenn Matthäus und Lukas dies weglassen, dürfte ihnen der Name nicht mehr verständlich gewesen sein.“

35 V řečtině se vokativ většinou rovná nominativu, např. ve jménu *Simon*; u jména Petr jsou oba pády rozlišeny (jde o druhou deklinaci), *Petros – Petre*.

36 V Mt 26,50 oslovil Ježíš Jidáše *hetaire*, což se překládá do češtiny jako „příteli“. *Hetairia* bylo zájmové sdružení, případně politický spolek; dnes bychom takového jedince asi oslovili „kolego“. V L 22,48 ho oslovil rodným jménem Jidáš (Judo).

2. Postava Petrova ve společných perikopách a zmínkách

2.1 Apoštol Petr podle Marka

2.1.1 Petrovo povolání (1,16-18)

Scéna Petrova povolání je zařazena do první kapitoly. Předchází jí vystoupení Jana Křtitele a Ježíšův křest v Jordánu, kdy na něj sestoupil Duch svatý. Tehdy se z nebe ozval hlas, jímž se Bůh k němu přihlásil jako ke svému milovanému Synu (srov. Mk 1,9-11). Evangelista tím potvrzuje pravdivost úvodního verše svého spisu: „Počátek evangelia Ježíše Krista, Syna Božího (1,1)“.³⁷ Ježíše ještě čekala čtyřicetidenní zkouška na poušti, kdy musel odolávat satanovým pokušením.

Teprve po těchto událostech opustil skrytý život v Nazaretě, kde se živil jako tesař a stavební dělník, a začal působit na veřejnosti. Hlásal zvěst o přibližujícím se království Božím a nutnosti změnit smýšlení; vystupoval tedy jako putující prorok³⁸ a kazatel. Jakmile začal kolem sebe shromažďovat učedníky, etabloval se jako učitel.³⁹

Rabinát jako instituce se sice plně rozvinul až po roce 70,⁴⁰ kdy byl zničen druhý Jeruzalémský chrám, ale již v době Ježíšově působili v Palestině četní učitelé Zákona. Byli to muži ženatí, otcové rodin, žijící usedlým způsobem. Kolem nich se v menším či větším počtu shromažďovali jejich žáci, učedníci, *mathétai*.⁴¹ Podstatné bylo, že si učitele vyhledávali a volili sami (případně tak mohli učinit jejich otcové či starší bratři).⁴² Samozřejmostí bylo, že *mathétai* žili se svým učitelem pod společnou střechou, prokazovali mu úctu a poskytovali praktické služby. Výuka spočívala především v četbě a výkladu Zákona, Proroků a tradice, neomezovala se však pouze na „teorii“. Žáci si postupně vštěpovali, jak je třeba aplikovat přikázání Boží i tradice na situace každodenního života. Jelikož se postupně profilyovaly různé rabínské školy, *talmidim* byli svědky vzájemných sporů o různých otázkách, sledovali, jak jejich učitelé argumentují a obhajují své názory. U svých rabínů nezůstávali natrvalo, mohli je i měnit.⁴³ V tehdejší společnosti bylo samozřejmé, že

37 V některých rukopisech tato věta chybí.

38 Za proroka ho považovala většina současníků, o čemž svědčí perikopa u Cesareje Filipovy (srov. Mk 8,27-28; Mt 16,13-14; L 9,18-19 – Lukáš neuvádí Cesareu, ale místo, kde se Ježíš o samotě modlil).

39 Hebrejsky *rabbi*, doslova „můj učitel“, řecky *didaskalos*.

40 O instituci rabinátu viz SCHÄFER, Peter. *Dějiny Židů v antice: Od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu*. Z německého originálu přeložil Štěpán Zbytovský. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 130-132 (kapitola Rabíni).

41 Sloveso *manthánein* znamená učit se, osvojovat si; dovídat se; v hebrejštině existuje pro učedníky výraz *talmidim*.

42 Srov. LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka. MSK, NZ 2*. Z německého originálu přeložil Jaroslav Vokoun. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 30.

43 Srov. RYŠKOVÁ, M. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 189.

učedníky, žáky se mohli stát pouze muži.

Ježíšova role učitele shromažďujícího kolem sebe učedníky byla tedy jeho současníkům srozumitelná.⁴⁴ Titulem učitel jej oslovovali nejen jeho učedníci, ale také lidé ze zástupů, jež ho obklopovaly; výjimkou nebyli ani odpůrci, ba ani vyslovení nepřátelé. Ve srovnání s ostatními učiteli je tu však zásadní rozdíl, vyjádřený v Janově evangeliu: „Ne vy jste vyvolili mne, ale já jsem vyvolil vás a ustanovil jsem vás, abyste šli a nesli ovoce,“ (J 15,16). Ježíš své učedníky povolával, iniciativa vycházela vždy od něho.⁴⁵ Do okruhu jeho žáků nemohl patřit nikdo, komu to nedovolil.⁴⁶ Na odpor narážel, když mezi své učedníky zahrnul i ženy, mezi nimiž vynikala Marie z Magdaly.⁴⁷ Jeho pozornost platila i dětem, které v antické společnosti neměly žádná práva;⁴⁸ i ony měly být příjemci Božího království způsobem přiměřeným jejich věku. Ježíš se dovedl rozhněvat i na své učedníky, když se ve vztahu k dětem nedokázali povznést nad obecné mínění (srov. Mk 10,14-16).

Marek zařazuje scénu Petrova povolání za perikopu, v níž Ježíš po Janově uvěznění přichází do Galileje a káže Boží evangelium (srov. 1,14-15).⁴⁹ Šimona a jeho bratra Ondřeje, vrhající sítě do vod Galilejského moře,⁵⁰ zastihuje kolemjdoucí Ježíš uprostřed každodenní práce. Vyzve je, aby šli za ním. Evangelista znovu zdůrazňuje, že byli rybáři. Duplicitní výrazy a opakování jsou ostatně pro Markův styl charakteristické;⁵¹ na tomto místě ho užil zřejmě proto, aby vynikl Ježíšův záměr udělat z obou „rybáře lidí“ (*halieis anthrópon*). O kus dál spatří na lodi jinou bratrskou dvojici, Jakuba a Jana Zebedeovy, a rovněž je povolává (srov. 1,16-20). Podstatné je, že všichni čtyři okamžitě (*euthys*) uposlechnou a jdou za ním. Jakub a Jan navíc opouštějí svého otce, a stavějí se tak před svými krajany do velmi nepříznivého světla, poněvadž porušili příkázání Desatera (Ex 20,12); neomlouvá je ani, že se Zebedeem zůstali na lodi najatí pomocníci pracující za mzdu, *misthótoi*.⁵²

44 Srov. SCHULZ, A. *Jünger des Herrn*, s. 13-16. Například i v perikopách o paschální večeři s učedníky vystupoval jako běžný rabín: pascha byla rodinná slavnost a bylo samozřejmé, že ji učitel stráví u společného stolu se svými žáky, srov. JOHNSON, Luke T. – HARRINGTON, Daniel J. (ed.). *Evangelium podle Lukáše*. Z anglického originálu přeložila Mlada Mikulicová, doplňující poznámky Pavel Jartym. SP 3. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 348-349.

45 Ježíšovo jednání má určitou obdobu v klasickém Řecku, podle svědectví Diogena Laertia Sókratés údajně takto povolal Xenofón. Na tuto skutečnost upozorňují DONAHUE, John R. - HARRINGTON, Daniel J. (ed.). *Evangelium podle Marka*. Z anglického originálu přeložil David Hofmann. SP 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 92.

46 Nedovolil to například muži v Gerase, jehož uzdravil z posedlosti, srov. Mk 5,18-20; L 8,38-39.

47 O Marii z Magdaly jako Ježíšově učednici, „apoštolce apoštolů“ srov. RYŠKOVÁ, Mireia. Maria Magdaléna. In HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 99-108.

48 Srov. SCHULZ, A. *Jünger des Herrn*, s. 16.

49 Hlásání Božího království nemá zůstat pouze indikativem, „gefordert ist die Bereitschaft des Hörers dieser Botschaft, daraus die Konsequenzen zu ziehen, srov. KERTELGE, Karl. *Markusevangelium: NEB. Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*. Würzburg: Echterverlag, 1994, s. 23.

50 Marek, Matouš a Jan užívají název *thalassa*, moře; ve skutečnosti to bylo jezero, nazývané nejčastěji Galilejské, u Lukáše Genezaretské, u Jana Tiberiadské. Jezerem, *limné*, je správně nazývá pouze Lukáš, který název *thalassa* vyhrazuje Středozemnímu moři (ve Sk).

51 Srov. DONAHUE, J. R. *Evangelium podle Marka*, s. 28.

52 „Kdo opouští otce, jako by se rouhal Bohu (Sir 3,16)“.

Z Ježíše musela vycházet mimořádná síla, když se čtyři muži, zvyklí pouze tvrdé fyzické práci, takto zachovali. Jistě je nikdy ani nenapadlo, že by si jich všiml učený rabbi,⁵³ a už vůbec netušili, co vlastně znamená být „rybáři lidí“. Jejich krok byl krokem ze sice chudé, ale do určité míry zajištěné existence do nejistoty; zároveň ovšem museli pociťovat třeba jen nejasnou důvěru v Ježíše.⁵⁴

Pozoruhodné je, že Petr nebyl povolán sám, nýbrž ve skupině.⁵⁵ Marek tu vytvořil paradigma platné pro většinu dalších povolání v kanonických evangeliích; dalo by se shrnout do následujících bodů: 1. Iniciativu projevuje Ježíš; 2. povolání zastihuje uprostřed jejich každodenní práce;⁵⁶ 3. Ježíšovo povolání není prosba nebo návrh, ale výzva; 4. oslovení nejsou povolávání pouze k tomu, aby si osvojili určitou nauku, ale aby měli účast na Ježíšově životě a poslání;⁵⁷ 5. odpověď na Ježíšovo povolání je okamžitá.⁵⁸

2.1.2 Uzdravení Petrovy tchyně; Šimon nalézá Ježíše na pustém místě (1,29-31.36-38)

Na scénu povolání prvních čtyř učedníků bezprostředně navazuje Ježíšovo vyučování v synagoze v Kafarnau v den sobotní; tehdy Ježíš uzdravil přímo uprostřed shromáždění člověka posedlého nečistým duchem (1,23-27). Poté vstoupil s Jakubem a Janem do domu Šimonova a Ondřejova; z této epizody je zřejmé, že povolání nebyli hned odtrženi od svých rodin. Na Šimonovu tchyni ležící v horečce byl Ježíš upozorněn; uchopil ji za ruku, a horečka ji opustila. Nebyla to pouhá úleva v nemoci, nýbrž okamžitá a úplná uzdravení. Tuto ženu, jejíž rodné jméno ani neznáme, setkání s Ježíšem hluboce zasáhlo. Na zázrak reagovala tím, že Ježíše a další příchozí obsluhovala u stolu.⁵⁹ Je možné ji vnímat i jako předchůdkyni křesťanské služby bližnímu, diakonie, charity.⁶⁰

Ježíš se krátce poté, co uzdravil četné nemocné a vyhnal mnoho zlých duchů, odebral na pusté místo. Vyhledal ho tam se svými druhy Šimon, který tu poprvé vystupuje jako mluvčí Ježíšových následovníků. V evangeliích se vyskytuje více perikop, v nichž lidé Ježíše hledají především jako zázračného uzdravovatele z různých chorob a závislostí. Ježíš však sleduje především své hlavní

53 Učitelé zákona považovali své fyzicky pracující krajany za *am há-árec*, lid země; toto sousloví, původně významově neutrální, získávalo postupně urážlivý podtón, označovalo lidi postrádající kulturu a vzdělání, dokonce nedbalé v náboženských povinnostech, zkratka „ignoranty“, srov. encyklopedické heslo in NEWMAN, Ja'akov – SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*. Z angličtiny přeložili Markéta a Dušan Zbavitelovi. Praha: Sefer, nakladatelství Federace židovských obcí v České republice, 1992, s. 16.

54 Kertelge podtrhuje dialogické rysy povolání prvních učedníků: třebaže neřekli ani slovo, odpověděli Ježíši svým bezprostředním jednáním, srov. KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 23.

55 Z okruhu Dvanácti podává Marek ještě zprávu o povolání celníka Leviho, syna Alfeova (srov. Mk 2,14), který je v tradici ztotožňován s Matoušem (srov. Mt 9,9). Mezi Dvanácti byl jediným zástupcem této nepopulární profese. Ježíš ho povolal samotného – jako by i tím byla zdůrazněna jeho určitá společenská izolovanost, způsobená nepoctivými praktikami, k nimž tato profese sváděla.

56 Kromě Jana; o Petrově původní rybářské profesi se dovidáme až v J 21,3.

57 Srov. SCHWEIZER, Eduard. *Das Evangelium nach Markus: NTD*, Bd.1. Göttingen-Zürich: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002, s. 22.

58 Srov. DONAHUE, J.R. *Evangelium podle Marka*, s. 91.

59 Marek (a také další synoptikové) používají sloveso *diákoneîn* v imperfektu – *diékonei*.

60 M. LIMBECK ji řadí k postavám, které plnily funkci učedníků, srov. *Evangelium sv. Marka*, s. 40.

poslání, proto nemůže Šimonovi vyhovět.

2.1.3 Petrova pozice v kruhu Dvanácti (3,16)

Mezi biblisty nepanuje shoda o počátku skupiny Dvanácti; někteří dokonce soudí, že je to konstrukt církve, která tak reflektovala situaci po Ježíšově vzkříšení a seslání Ducha svatého.⁶¹ Zdá se však, že taková skupina musela z praktických důvodů existovat ještě za Ježíšova pozemského působení: její členové byli hlouběji zasvěceni do Ježíšových záměrů, plnili různé úkoly, kterými je pověřoval (například připravovali velikonoční večeři), pomáhali mu organizovat zástupy při událostech, kdy jinak hrozil chaos, například při nasycení pěti tisíců a čtyř tisíců (srov. 6,35-43; 8,1-8). Pro její existenci ještě v době Ježíšově hovoří i skutečnost, že instituce Dvanácti hraje roli také v počátečních kapitolách Skutků apoštolů, kdy bylo po Jidášově zradě a sebevraždě nutné doplnit neúplný kruh jedenácti. Pavel se výslovně zmiňuje o Dvanácti, když vypočítává, komu a v jakém pořadí se Ježíš zjevil po svém vzkříšení (srov. 1 K 15,5). Číslo dvanáct nemusí nutně znamenat reálný počet,⁶² lze je chápat také symbolicky – Ježíš chtěl ustanovením této skupiny obnovit Izrael.⁶³

V Markově seznamu Dvanácti a shodně i v Matoušovi, Lukášovi a Skutcích je Šimon Petr uveden na prvním místě (a Jidáš Iškariotský na místě posledním).⁶⁴ Marek podotýká, že jméno Petr dal Šimonovi Ježíš.⁶⁵ Je zřejmé, že s novým jménem byl Petr „přijat do služby“.⁶⁶

V každé skupině, menší i větší, se zpravidla objeví někdo, kdo má dar řeči a dovede promluvit nejen za sebe, ale i za ostatní. Právě takový byl Šimon Petr. Neváhal se Ježíše ptát, upozorňovat ho na různé okolnosti, nerozpakoval se odpovídat na Mistrovy otázky a nedal se odradit, ani když jeho odpovědi byly nesprávné, dokonce ani tehdy, kdy byl za svůj postoj pokárán. Dělo se tak v drobných epizodách ilustrujících každodenní soužití učedníků s Ježíšem, ale i ve scénách klíčových.

61 Názory pro et contra uvádí GNILKA, J. *Petrus und Rom*, zejména s. 56-57 (cituje např. Wolfganga Trillinga, Waltera Schmithalse a další). DONAHUE, J.R. uvádí hypotézu: „Nedostatek informací o většině učedníků a jejich relativní nedůležitost jako jednotlivců v NZ svědčí na druhé straně o tom, že tato instituce nejspíš poměrně brzy zanikla. (...) I když v Novém zákoně nacházíme jen sporé zmínky o většině z Dvanácti, v prvních křesťanských staletích se objevilo množství legend o jejich apoštolském životě a osudech po Ježíšově smrti,“ viz *Evangelium podle Marka*, s. 139.

62 Srov. KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 40.

63 Původních dvanáct kmenů izraelských, jež známe ze Starého zákona, již v Ježíšově době neexistovalo; většina zanikla s rozvratem severní říše izraelské pod náparem Asyřanů.

64 K seznamům Dvanácti v synoptických evangeliích a Skutcích podrobněji srov. RYŠKOVÁ, M. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 191-192.

65 Viz DONAHUE, J.R. *Evangelium podle Marka*, s. 138: „Marek ho nikdy neuvádí do spojitosti s aramejským *kéfá* (viz Gal 2,9.11.14) a symbolika ‘skály’ také nijak neovlivňuje jeho obraz Petra (viz Mt 16,17-19).“

66 „Der neue Name bezeichet die Indienstnahme des Berufenen“, viz KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 41.

2.1.4 Petr svědkem vzkříšení dcery Jairovy (5,37)

V perikopě o vzkříšení dcery Jairovy (5,35-43) hovoří evangelista o skupince tří učedníků, Petra, Jakuba a Jana, kteří byli přítomni tomuto zázraku. Zmíněná trojice se objevuje ve všech synoptických evangeliích a děje se tak v situacích, kdy Ježíš chtěl mít svědky, ale zároveň kladl důraz na jejich diskretnost.⁶⁷ Právě taková situace nastala během cesty do domu představeného synagogy Jaira – přinesli mu totiž zprávu, že jeho dcera zemřela, a nemá tudíž Mistra obtěžovat. Tehdy Ježíš nedovolil z učedníků nikomu kromě Petra, Jakuba a Jana, aby šel s ním.⁶⁸ V Markově evangeliu je to jediný případ, kdy Ježíš vzkřísil mrtvého člověka, nebylo to však zmrtvýchvstání, jaké měl později prožít on – zůstal sice ještě nějaký čas na zemi, ale jeho existence byla proměněná, oslavená.⁶⁹ Dívka se však vrátila do pozemského života plně, a měla tudíž odpovídající potřeby.⁷⁰

2.1.5 Petrovo vyznání u Cesareje Filipovy; odmítnutí Ježíšova utrpení (8,29.32-33)

Navzdory četným uzdravením a dvojímu nasycení zástupů (srov. 6,30-44; 7,1-9) zůstávala Ježíšova identita záhadou, nebo dokonce předmětem sporu. Farizeové od něj žádali zvláštní znamení z nebe (srov. 8,11-12), dokonce i učedníci byli plni pochybností (srov. 8,16). Není proto náhodné, že perikopu zahrnující Petrovo vyznání u Cesareje Filipovy (srov. 8,27-30) zařadil pisatel právě za tyto epizody (a bezprostředně za uzdravení slepce v Betsaidě, srov. 8,22-26).

Na Ježíšovu otázku, za koho jej lidé považují, se do debaty zapojuje více učedníků a jejich odpovědi se různí. Někteří Ježíšovi současníci uvažovali o proroku Eliášovi, protože podle Písma (srov. 2 Kr 2,11) nezemřel, ale byl vzat přímo do nebe.⁷¹ Spekulace o tom, že Ježíš by mohl být vzkříšený Jan Křtitel, mají zřejmě svůj původ v Ježíšově křtu, který přijal z Janových rukou.

Ježíš se však nespokojuje s tím, co o něm soudí jiní, chce znát jejich vlastní názor. Podle očekávání se ujímá slova Petr, o němž jsou ostatní přesvědčeni, že to řekne i za ně. Jeho prohlášení, že Ježíš je Mesiáš, je svědectvím jeho důvěry v Ježíše; v této scéně skutečně vrcholí Petrova role mluvčího učedníků.⁷² Ježíš však správně tuší slabiny Petrova vyznání i jeho poplatnost dobovým představám, a proto zavazuje učedníky k mlčení o své identitě Mesiáše.⁷³

67 „Ale všichni ostatní, kdo zažijí v Ježíšovi uzdravující moc Boží jen jako nezúčastnění diváci nebo o ní dokonce jen slyší vyprávět, budou vždy v nebezpečí, že pochopí Ježíšovy zázraky špatně,“ viz LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 71.

68 Pisatel zde užívá infinitivu aoristu aktiva *synakolúthésai*.

69 Proto ho také učedníci nemohli hned poznat, srov. L 24,16.31.36-43.

70 O tom svědčí Ježíšův pokyn, aby jí dali najíst (srov. 5,43).

71 Někteří Ježíšovi současníci neočekávali přímo Mesiáše, ale příchod Proroka, například Henocha a Eliáše, mohli se přitom odvolávat na některé výroky SZ, srov. LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 78; srov. též KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 85.

72 Srov. GNILKA J. *Petrus und Rom*, s. 145: „Höhepunkt des Petrusbildes im Markusevangelium ist sein Messiasbekenntnis, freilich gepaart mit seinem Aufbegehren gegen den Leidensgedanken (8,29). Auch hier ist zu beachten, daß er es im Namen der Jüngerschaft spricht.“

73 Mesiášova cesta nutně vedla do utrpení. „Dokud člověk nepozná nebo nemůže poznat tuto souvislost, platí Ježíšův zákaz mluvit o tom s druhými,“ viz LIMBECK, M., *Evangelium sv. Marka*, s. 95.

Oprávněnost Ježíšova postupu je ostatně zdůvodněna ve druhé části perikopy, kde Ježíš poprvé předpovídá své zavržení od vůdců židovského národa, utrpení a smrt. Právě ukřižováním a zmrtvýchvstáním má naplnit své poslání Mesiáše.⁷⁴ Petr, jemuž je takové pojetí spásy cizí, ho začne stranou od ostatních kárat,⁷⁵ ale Ježíš reaguje nesmlouvavě – pokárá⁷⁶ Petra přede všemi, dokonce ho nazve satanem. Slova „Jdi za mne (za mnou), satane“⁷⁷ (pokušiteli) poněkud ironicky upomínají na Petrovo a Ondřejovo povolání v Mk 1,17: „Nuže, za mnou!“⁷⁸ Petrovo zařazení za Ježíše má hluboký teologický význam: učedník musí kráčet za svým učitelem, být „za ním v zákrytu“.⁷⁹ Petr se svým nepřijetím Ježíšova utrpení, tedy vlastně Božího plánu, postavil na nesprávnou stranu.

Když Ježíš káral Petra, díval se přitom na ostatní, neboť jeho napomenutí bylo určeno všem. Svým pojetím Mesiáše Petr nijak nevybočoval z představ většiny svých krajanů. Ti se shodovali v tom, že příchod Mesiáše přinese spásu Izraeli zde na zemi, nikoli mimo tento čas a prostor. Vykoupení z hříchů a věčná spása byly v jejich očích výhradním dílem Božím⁸⁰ – a o Mesiáši nepředpokládali, že by byl Synem Božím. O tom, že jediný Bůh není pouze bytí, ale také společenství tří osob, nemohli mít vůbec ponětí.⁸¹

Marek v evangeliu opakovaně líčí Ježíšovy učedníky jako lidi, kteří mu byli sice nablízku, ale jeho poslání plně nepochopili. Stalo se tak i v epizodě na lodi, kde je znepokojoval nedostatek chleba (srov. 8,16). Ježíš jim jejich nechápavost ostře vytkl, svou výčitku zakončil otázkou: „Je vaše mysl zatvrzelá?“ (8,17)⁸² Tato slova mířila i na Petra, protože v roli mluvčího sdílel s ostatními i nesprávné představy.⁸³

2.1.6 Petr svědkem Ježíšova proměnění (9,2-8)

Mesiášovým utrpením nemělo skončit jeho poslání, naopak, konečné slovo tu neměla mít smrt, nýbrž vzkříšení, život a následné oslavení Syna Božího. Proto také evangelista zařadil

74 Srov. KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 85.

75 Z čistě lidské stránky je Petrův protest pochopitelný, ale je v rozporu s Božími cestami, srov. KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 86.

76 V obojím případě používá evangelista pro pokárání sloveso *epitimán*.

77 *Hypage opisó mú, satana*. - Toto místo se překládá různě: „Jdi mi z cesty, satane“ (ČEP); „Pryč ode mne, satane“ (Petrů); „Jdi mi z očí, pokušiteli“ (Col). Věrně se drží originálu Bible kralická: „Jdiž za mnou, satane.“

78 *Deute opisó mú*.

79 „Následovat ho znamená být ochoten přijmout podíl nejen na vzkříšení, ale i na jeho utrpení a smrti,“ viz DONAHUE, J.R. *Evangelium podle Marka*, s. 274.

80 Srov. LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 104.

81 Tyto složité trinitární otázky formulovaly teprve první ekumenické koncily: 1. nikájský (r. 325) a 1. konstantinopolský (r. 381).

82 V řeckém originále užil autor participia perfekta mediopasiva od slovesa *pórún* (zatvrdit; otupit): *Pepórómenén echete tén kardían hymón?*

83 „... und die Antwort des Petrus hat trotz Ihrer Orthodoxie gezeigt, daß er noch nicht weiter ist als die Dämonen, die schon 3,11 und 5,7 die Antwort viel besser gaben, daß also die Jünger (V. 33a schließt sie alle mit Petrus zusammen, vgl. Zu 14,37) mit allen zusammen zur Welt der ‘Menschen’, nicht zur Welt ‘Gottes’ gehören,“ viz SCHWEIZER, E. *Das Evangelium nach Markus*, s. 93.

bezprostředně za perikopu Petrova vyznání a následující Ježíšovu řeč o následování⁸⁴ perikopu o proměnění Ježíšově na vysoké hoře (2-13). Svědky se stali opět tři učedníci, Petr, Jakub a Jan,⁸⁵ kteří byli přítomni vzkříšení dcery Jairovy. Ježíš byl před jejich zraky proměněn, evangelista zde však užil slovesa *metamorfeisthai* v jiném smyslu než Ovidius či jiní antičtí autoři. Ježíš se totiž neproměnil v jinou bytost, nýbrž odhalil svou Boží identitu. Zářivě bílá barva jeho šatu prozrazovala, že patří do Božího světa.⁸⁶ Tři učedníci si mohli uvědomit, že i Ježíš do nadpozemské skutečnosti patří. Také zde Petr promluvil: oslovil Ježíše „Mistře“ (*rabbi*) a navrhl mu, že udělají tři stany, jeden jemu, jeden Mojžíšovi a jeden Eliášovi, kteří s proměněným Ježíšem rozmlouvali. Jeho návrh byl nepřiměřený, jelikož chtěl dát zářivému světu, který na chvíli zakusil, jakousi institucionální formu.⁸⁷

Všichni tři se vzpamatovali teprve cestou z hory (9,9-13), kdy je Ježíš zavázal k mlčení, „dokud Syn člověka nevstane z mrtvých“. Začali spolu debatovat, co to znamená vstát z mrtvých.⁸⁸ Biblisté nejsou jednotní v názoru, jaký literární druh představuje perikopa o Ježíšově proměnění. Jedna z hypotéz soudí, že je to původní zpráva o vzkříšeném Kristu, později zařazená do Ježíšova pozemského života.⁸⁹

2.1.7 Petr mluvčím učedníků ve dvou epizodách (10,28 a 11,21)

V desáté kapitole opouští evangelista Galileu a líčí putování Ježíše a jeho následovníků Judskem. Učedníci již přestali být se svými rodinami a domovy v kontaktu, který mohli alespoň občas udržovat v rodné Galileji. Tuto skutečnost vyjádřil za všechny Petr: „Hle, my jsme opustili všecko a šli jsme⁹⁰ za tebou.“⁹¹ Zdůraznil tak, že učinili to, co připadalo zatěžko zámožnému muži z předchozí perikopy (srov. 10,17-22). Petrova slova prozrazují určité sebevědomí, které ne vždy odpovídá reálné situaci; například v 9,33-34 se učedníci přeli o to, kdo z nich je největší. Ježíš od svých následovníků vyžadoval, aby byli především svobodní pro Boha, dali se mu plně k dispozici,

84 Mk 9,2: „Po šesti dnech vzal s sebou Ježíš jen Petra, Jakuba a Jana a vyvedl je na vysokou horu.“ - V celém evangeliu je jen málo tak přesných časových údajů.

85 „Vidět Ježíše tak, jak se to líčí zde, nebylo samozřejmě a normální ani pro Dvanáct. Takové vidění Ježíše musí být darováno *Bohem*“, viz LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 107.

86 Srov. Ž 104,2, kde pisatel charakterizuje Hospodina takto: „Halíš se světlem jak pláštěm.“ - Podobných míst je v SZ více.

87 Srov. KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 89.

88 Většina Židů v té době, kromě saduceů a herodiánů, věřila ve zmrtnýchvstání, ale považovala je za událost hromadnou a eschatologickou; nevěděla si rady se vzkříšením jednotlivce, srov. LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 280. – Ve vzkříšení v den posledního soudu věřila i Lazarova sestra Marta, zároveň si však nebyla jista, zda by Ježíš mohl jejího bratra vzkřísit několik dní po smrti (srov. J 11,21-27).

89 Nad těmito hypotézami se zamýšlí M. LIMBECK, *Evangelium sv. Marka*, s. 282.

90 *Ékolúthékamen* – perfektem zde znamená děj započatý v minulosti, ale zasahující do současnosti (šli jsme za tebou a stále jdeme; jsme tu).

91 „Co se míní tímto konstatováním, ozřejmuje Matoušovo evangelium pokračováním Petrovy řeči: ‘Co tedy budeme mít?’ (Mt 19,27).“ Viz LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 132. SCHWEIZER postřehl, že Petr klade ve své poznámce „verlassen“ před „nachfolgen“, zatímco správné pořadí je obrácené. „1.Kor 9,5 zeigt, daß er später seine Frau auf seine Missionsreisen mitnahm; fehlt die Frau darum in der Liste V. 29?“ viz *Das Evangelium nach Markus*, s. 115.

a teprve z této perspektivy uspořádali svoje vztahy k bližním i k hmotným statkům. Petr se svého skrovného majetku nezbavil, dům v Kafarnau patřil nadále jeho rodině, rovněž loď a rybářské náčiní.⁹² Ostatně během svého putování po Galileji Ježíš v Šimonově a Ondřejově domě často pobýval, nacházel tam potřebné zázemí. V kruhu učedníků zůstaly zachovány i rodinné vazby – Ježíš povolal dvě bratrské dvojice; Jakuba a Jana od sebe „neroztrhl“ ani poté, když pro sebe žádali (bez ohledu na ostatní) místa po jeho pravici a levici v Božím království (srov. 10,35-40).

Epizodu o Ježíšově prokletí fikovníku zaznamenal rovněž Matouš (srov. Mt 21,18-22). Marek ji rozdělil na dvě části. Ježíš nejprve prokleje fikovník, protože na něm nenalezl plody (srov. 11,12-14). Teprve následujícího dne spatří učedníci fikovník uschlý od kořenů (srov. 11,20-25). Petr nahlas konstatuje, že strom uschl.⁹³ Neplodný fikovník je v evangeliu obrazem Izraele, jenž se Ježíšovu hlásání Božího království stavěl na odpor. Zároveň je varováním pro učedníky, aby neskončili obdobně.⁹⁴ Ježíš odpovídá výzvou, aby měli pevnou víru v Boha, nepochybovali ve svém srdci, modlili se a odpouštěli, co mají proti druhým.⁹⁵ Touto řečí se neobrací pouze na Petra, nýbrž na všechny učedníky; evangelista zde chtěl zdůraznit všeobecnou platnost následování.⁹⁶

2.1.8 Reakce Petra a dalších tří učedníků na Ježíšovu předpověď zkázy Chrámu (13,3-4)

Třináctá kapitola začíná Ježíšovou předpovědí zániku Jeruzalémského chrámu, velkolepé stavby, kterou učedníci obdivovali. Užší skupina, v tomto jediném případě čtveřice Petr, Jakub, Jan a Ondřej,⁹⁷ s Ježíšem osaměla na Olivové hoře. Odtamtud dobře viděli na Chrám. Ptali se Ježíše (Petr tu není jako mluvčí zdůrazněn), kdy nastane zkáza této stavby a jaké znamení se předem ukáže. Odpověděl jim dlouhou eschatologickou řečí (srov. 13,5-37), která bývá též nazývána „malou apokalypsou“.⁹⁸ Tato perikopa odpovídá autorovu inkluzivnímu pojetí: čtyři učedníci, kteří byli povoláni jako první, se objevují s Ježíšem o samotě (*kat'idian*) krátce před dovršením jeho pozemského poslání.⁹⁹

92 V Mt 17,27 vyzval Ježíš Petra, aby šel k moři a hodil udici (slovo *agkistron*, udice, se v NZ vyskytuje pouze na tomto místě).

93 Ježíš prohlásil, že z fikovníku již nikdo nebude jíst ovoce, jeho kletba měla však dalekosáhlejší účinek. – V Mt 21,19-20 uschl fikovník okamžitě a učedníci se tomu podívali.

94 Srov. KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 112.

95 V perspektivě odpouštění není víra zbraní, kterou bychom směli utloukat své odpůrce či nepřátele, srov. LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 154.

96 Srov. SCHWEIZER, E. *Das Evangelium nach Markus*, s. 128.

97 První tři z této skupiny byli svědky vzkříšení dcery Jairovy a Ježíšova proměnění na hoře; snad i proto je Ondřej jmenován na posledním místě; na čtvrtém místě je také v seznamu Dvanácti, srov. DONAHUE, J.R. *Evangelium podle Marka*, s. 372.

98 Srov. tamtéž, s. 381.

99 Matouš a Lukáš rovněž zařadili do svých textů Ježíšovu eschatologickou řeč, ale u nich se Ježíš obrací k početnější skupině učedníků (srov. Mt 24,4-44; L 8,21-36).

2.1.9 Předpověď Petrova zapření (14,27-31); Petr s Ježíšem v Getsemanech (14,32-42)

Svou poslední večeři prožil Ježíš s Dvanácti. Když zazpívali chvalozpěv a odcházeli na Olivovou horu, předpověděl, že všichni od něho odpadnou.¹⁰⁰ Následuje dialog mezi ním a Petrem (14,29-31) – také zde vystupuje Petr jako mluvčí, ovšem mluví sám za sebe, dokonce se staví do protikladu k ostatním: „I kdyby všichni odpadli, já ne.“ Když ho Ježíš ujišťuje, že zapře dokonce třikrát (*tris me aparnésé*), Petr stupňuje své odhodlání: „I kdybych měl spolu s tebou umřít,¹⁰¹ nezapřu tě (*ú mé se aparnésomai*).“ Ježíšovo utrpení zde neodmítá jako ve scéně u Cesareje Filipovy, protože si zatím nedokáže představit jeho dosah.

Trojí předpověď Petrova zapření a její vyplnění líčí všechna evangelia, ale v Markově podání vyznívá výrazně v Petruv neprospěch.¹⁰² Evangelista používá výrazů, kterými chce Petr Ježíše ujistit o své odhodlanosti.¹⁰³ Imperativ třetí osoby singuláru *aparnésasthó heauton* („ať zapře sám sebe“ od slovesa *aparneisthai*) užil Marek v kladném významu v 8,34, kde jsou učedníci vyzýváni, aby zapřeli sami sebe (tedy potlačili vlastní sklony a žádosti). Právě s ohledem na Petrovo zapření se stalo toto sloveso v pozdějších dobách synonymem křesťanského odpadlictví.

Třetí a poslední perikopou v evangeliu, v níž se objevuje trojice Petr, Jakub a Jan, je scéna v Getsemanské zahradě. Ta má zjevnou vazbu na událost proměnění Páně: zatímco na horu je vzal¹⁰⁴ Ježíš s sebou, aby byli svědky jeho oslavení, v tomto případě ho čekalo ponížení a smrt. Vyzývá je, aby s ním bděli a modlili se; modlitba je má ochránit před selháním a odpadnutím. Oni však mají za sebou rušný den, a proto se neubrání spánku. Spánek v evangelistově podání není jen reakcí na celodenní únavu, ale ukazuje, že učedníci podléhali slabostem těla; navíc nebyli dost odolní ani duchovně.¹⁰⁵ U Ježíše, který přijal lidské tělo, toto riziko hrozilo také, ale překonával je právě bděním a vytrvalou modlitbou. Nedostatek bdělosti vytýká učedníkům celkem třikrát, poprvé se s výčitkou obrací jmenovitě na Petra,¹⁰⁶ přitom ho oslovuje rodným jménem Šimon. Pisatel patrně chtěl zvýraznit kontrast mezi Petrovým nadměrným sebevědomím cestou do Getseman a neschopností bdít jedinou hodinu. Marek zdůrazňuje, že učedníci „nevěděli, co by mu odpověděli“. Je tu určitá paralela s perikopou o proměnění na hoře: Petr se tam sice ujal slova, ale hovořil spíše jako člověk omámený než jako ten, kdo si plně uvědomuje, co říká.¹⁰⁷

100 Evangelista tu užil indikativ futura pasiva od slovesa *skandalizein*, které ovšem mělo více významů než v dnešní době užívané sloveso „skandalizovat“ (to bývá většinou spojeno s nějakými společenskými aférami).

101 Výraz *synapothanein* (jít s někým na smrt) se v NZ vyskytuje pouze zde.

102 Srov. KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 143.

103 Například *ekperissós* – rozhodněji, zesílený zápor *ú mé* – naprosto ne, vyloučeno.

104 Stejně jako v perikopě o proměnění na hoře užívá evangelista i zde sloveso *paralambanein*.

105 Srov. DONAHUE, J.R. *Evangelium podle Marka*, s. 413.

106 Marek častěji vztahuje jmenovitě na Petra to, co ostatní evangelisté adresovali větší skupině učedníků, srov. SCHWEIZER, E. *Das Evangelium nach Markus*, s. 171.

107 Srov. tamtéž, s. 412, 414.

2.1.10 Petr jde za zatčeným Ježíšem (14,54); jeho trojí zapření (14,66-72)

Jakmile byl Ježíš zatčen, „všichni ho opustili a utekli“ (14,50). O tom, že i jim hrozilo zatčení, svědčí případ neznámého mladíka jdoucího za Ježíšem. Toho ozbrojenci chytli, ale vytrhl se z jejich rukou a utekl (srov. 14,51-52).

Z učedníků projevil určitou odvahu pouze Petr – šel za Ježíšem až do veleknězova dvora, sice zpovzdálí (*apo makrothen*), ale šel. Dokonce si sedl se sluhy u ohně, aby se ohřál. To bylo nebezpečné, protože se vždycky objevoval v Ježíšově blízkosti a lidé si ho mohli pamatovat.

Skutečně si ho někteří zapamatovali. Dvakrát mu řekla do očí jedna ze služek, že i on byl s tím Nazaretským Ježíšem. Poprvé předstíral, že jí nerozumí, na druhou otázku zapíral¹⁰⁸ otevřeně. Galilejský původ prozrazovala však jeho výslovnost.¹⁰⁹ Třetí zapření bylo o to závažnější, že „se začal zaklínat a zapřísahat“. Přísahat křivě byl těžký hřích, neboť člověk se neprávem dovolával samého Boha. Svou přísahou se Petr vlastně Ježíše před svědky zřekl.¹¹⁰ Zatímco od věrného následovníka Ježíšova se očekávalo, že zapře sám sebe, Petr paradoxně zapírá svého Mistra.¹¹¹ Vystává tu otázka, proč je právě Petrovo zapření tak dramaticky vyhoceno, když přece selhali všichni. Je třeba vzít v úvahu celkový Petrův obraz v evangeliu. Šimon Petr získává mezi učedníky přední postavení, stává se jejich mluvčím. Nepřestává být osobností s individuálními povahovými a charakterovými rysy (především svou spontánností), ale pro autora evangelia zároveň plní funkci zástupnou. Petr je v jeho podání také typem Ježíšova učedníka, jakýmsi ztělesněním učednictví v jeho kladných i záporných stránkách, vzestupech i pádech.¹¹²

2.1.11 Ježíšův vzkaz učedníkům, zvláště Petrovi (16,7)

Svědky prázdného hrobu jsou v Markovi tři ženy – Marie z Magdaly, Marie, matka Jakubova a Salome, které přišly pomazat Ježíšovo tělo. Mládenec v bílém rouchu (opět bílá barva patřící do Božího světa) jim sdělil, že Ježíš Nazaretský byl vzkříšen, a pověřil je, aby řekly „jeho učedníkům, zvláště Petrovi“,¹¹³ že Ježíš jde před nimi (*proagei*) do Galileje, tam ho spatří. V této scéně po Ježíšově zmrtvýchvstání sice není Petr přítomen fyzicky, evangelista nepodává zprávu o jeho konkrétním jednání, důležité však je, že zaznamenává jeho jméno. Šimon Petr byl z učedníků jmenován první (srov. 1,16), v závěru evangelia je jmenován jako poslední. Inkluzivní záměr

108 Evangelista užil imperfekta *érneito* od slovesa *arneisthai*.

109 Galilejci zřejmě jinak vyslovovali hrdelní souhlásky *alef* a *ajin*, byly tu i jiné rozdíly ve výslovnosti, jež je prozrazovaly.

110 Srov. GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 68: „Daß Petrus den Jesusnamen meidet, ist beachtlich. Sein Sich-Lossagen ist perfekt. Es geschah feierlich und vor Zeugen.“

111 O pisatelově ironickém podání srov. DONAHUE, J.R. *Evangelium podle Marka*, s. 406; na protiklad mezi Petrovým vyznáním u Cesareje Filipovy a zapřením Ježíše upozorňuje KERTELGE, K. *Markusevangelium*, s. 151.

112 Srov. *Der Petrus der Bibel*, s. 59: „Wenn schließlich Petrus der Typ eines Jüngers ist, dann kann er, da alle Jünger Jesu auch als Musterbeispiele für die Leser des Evangeliums dienen sollen, allen Christen als Musterbeispiel par excellence bezüglich der Forderungen, die die Jüngerschaft an sie stellt, dienen.“

113 V originále je „*kai tó Petró*“. Souřadná spojka *kai* patří k nejfrekventovanějším slovům NZ.

pisatelův tak dochází naplnění.¹¹⁴ Z evangelistova vyprávění vyplývá, že tři ženy mládencův vzkaz nevyřídily, protože se bály.¹¹⁵

V postavě Petrově zobrazil evangelista typického učedníka, který prošel „Ježíšovým seminářem“.¹¹⁶ Být Ježíšovým učedníkem znamenalo, na rozdíl od jiných soudobých rabínů, závazek na celý život, celoživotní nasazení pro jeho věc. Ježíšova výuka, jeho hlásání Božího království nebyl monolog, ale dialog – alespoň s těmi nejbližšími, u nichž předpokládal větší vnímavost pro jeho slova a skutky. Jeho *mathétai* měli být schopni sami hlásat Boží království, uzdravovat nemocné a vymítat zlé duchy, což se konkrétně projevilo v rozeslání Dvanácti (srov. 6,7-13).

2.2 Apoštol Petr podle Matouše

2.2.1 Petrovo povolání (4,18-20)

Scénu Petrova a Ondřejova povolání převzal Matouš z Marka, ale v souladu s celkovým zaměřením svého evangelia klade jiné akcenty. Především Šimon tu vystupuje již jako „zvaný Petr“; pisatel tak upozorňuje na jeho roli v prvotních církevních obcích. Povolání bratří být „rybáři lidí“ má již od samého počátku charakter misie. Může tu být i narážka na Jeremiáše: „Hle, já posílám k mnohým rybářům, je výrok Hospodinův, a ti je vyloví jako ryby“ (srov. Jer 16,16).¹¹⁷ Podobně jako v nejstarším evangeliu i Matouš prezentuje skupinu čtyř učedníků, kteří byli Ježíšovi nejbližší a hráli klíčovou úlohu v církevních obcích.

2.2.2 Uzdravení Petrovy tchyně (8,14-15)

Celá osmá kapitola líčí Ježíše jako uzdravovatele, jehož zázračná moc zasahuje i lidi nepatřící do židovského společenství. Setníkova sluhu uzdravuje z nemoci, aniž musí být osobně přítomen; stačí pouhá jeho myšlenka. Do tohoto obrazu Ježíše zasazuje pisatel i perikopu o uzdravení Petrovy tchyně; neuvádí ji tedy v souvislosti s kázáním v synagoze.

Ve srovnání s Markem ji Matouš podstatně zkrátil, aby tak soustředil pozornost na samotného

114 Viz GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 146: „Im Gesamtrahmen des Markusevangeliums schafft der Evangelist dadurch, daß Simon bzw. Petrus der erste und der letzte Jüngername ist, der im Evangelium genannt wird (1,16; 16,7), eine bemerkenswerte Inklusion. Dieser Jünger umspannt gleichsam die gesamte öffentliche Lebensgeschichte des Wirkens Jesu, von Galiläa bis nach Jerusalem, vom Beginn der Tätigkeit Jesu bis zu seiner Auferstehung.“

115 Mk 16,9-20 je dodatek, který obsahuje pouze některé rukopisy.

116 Viz LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*, s. 114: „Co však bylo obsahem jejich tiché přípravy na dobu jejich samostatné činnosti? Nebylo to opakování nějakých praktických pokynů (srov. 6,8-11). (...) Měli se naučit chápat, že jeho cesta vede k vydání do rukou lidí, tohoto zlého konce se však není třeba bát, protože to ještě není úplný konec.“

117 Na tyto souvislosti poukazuje HARRINGTON, D.J., *Evangelium podle Matouše*, s. 94. Rybami prorok míní Židy odvečené do babylonského zajetí.

Ježíše a trpící ženu;¹¹⁸ jiné postavy tu nevystupují. Ježíš uzdravuje Petrovu tchyni z vlastní iniciativy, aniž ho někdo na její vážný stav upozornil. Žena hned vstane a obsluhuje ho samotného, nikdo jiný přítomen není.¹¹⁹

2.2.3 Petr v kruhu Dvanácti (10,2)

Perikopu o rozeslání Dvanácti zařadil evangelista za Ježíšovo hlásání evangelia a uzdravování v galilejských městech a vesnicích. Bezprostředně navazuje na verš o veliké žni a malém počtu dělníků (srov. 9,37-38). V jeho podání skupina Dvanácti již existuje, chybí zmínka o jejím ustavení, o vyvolení jejích členů.¹²⁰

Seznam Dvanácti uspořádal evangelista do dvojic, toto schéma však nedodržují všechny překlady.¹²¹ Prvenství Šimona zvaného Petr je ještě zdůrazněno adjektivem *prótos* (přední), ve dvojici se s ním ocitl Ondřej, *ho adelfos autú*, kterého Marek uvádí na místě čtvrtém. Matouš také v této souvislosti nazývá Dvanáct apoštoly: jsou tedy na vyšším stupni než učedníci, protože výraz *apostolos* poukazuje na misijní poslání. Na seznam Dvanácti ostatně přímo navazuje rozeslání apoštolů: Izrael je tu představen jako rozptýlené stádo bez pastýře,¹²² právě apoštolové je mají svou činností postupně sjednocovat. Ježíš jakožto dobrý pastýř je na cestu vybavil svými charismaty.

2.2.4 Petr se ptá Ježíše na smysl podobenství (15,15)

Petrova otázka je zasazena do Ježíšovy diskuse s farizeji a zákoníky o smyslu tradice a o tom, co ve skutečnosti člověka poskvřuje (srov. 15,1-20). Ježíš svým odpůrcům vytýká, že kvůli předpisům tradice porušují Boží přikázání lásky k rodičům, domnívajíce se, že odevzdáním obětního daru Bohu jsou vlastně zproštěni povinnosti stárnoucím rodičům pomáhat a pečovat o ně. Člověka neposkvřuje údajně nečistá potrava, nýbrž veškeré zlé myšlenky a rouhání, které vycházejí z jeho úst, ale rodí se v srdci. Také rituální předpisy o omývání rukou před jídlem ztrácejí smysl, jestliže z lidského srdce vycházejí zlé myšlenky a rouhání. Tato perikopa se nachází rovněž u Marka (srov. Mk 7,1-23),¹²³ tam se však na smysl podobenství o čistém a nečistém ptali Ježíše

118 Srov. tamtéž, s. 139; 141.

119 *Diékonei autó*; u Marka *diékonei autois*, tedy *jim*, přítomných bylo více (srov. Mk 1,31).

120 Na tuto skutečnost upozorňuje SCHWEIZER, Eduard. *Das Evangelium nach Matthäus*. NTD, Bd 2. Göttingen – Zürich: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986, s. 42.

121 Např. ČEP tyto dvojice dodržuje pouze u Šimona Petra a Ondřeje, Jakuba a Jana, dále seznam pokračuje plynule, bez rozčlenění do dvojic; naopak věrně z řeckého originálu překládá Pavel Jartym: „Toto jsou jména dvanácti apoštolů: první je Šimon, který se nazývá Petr, a jeho bratr Ondřej, a Jakub, syn Zebedeův, a jeho bratr Jan, Filip a Bartoloměj, Tomáš a celník Matouš, Jakub, syn Alfeův, a Tadeáš, Šimon Kananejský a Jidáš Iškariotský, který ho vydal,“ srov. HARRINGTON, D.J. *Evangelium podle Matouše*, s. 161.

122 Tamtéž, s. 163.

123 Marek je v odmítavém postoji vůči židovské tradici radikálnější, v jeho podání Ježíš vlastně starozákonní předpisy o nečistých pokrmech nadobro zrušil. Matouš neargumentuje tak vyhrčeně – ostatně přetrvávající spory v prvotních křesťanských obcích, zda jsou i lidé pokřtění z pohanství nuceni zachovávat rituální předpisy, svědčí o tom, že se Ježíš nevyjádřil tak jednoznačně, srov. tamtéž, s. 259-261; srov. též DONAHUE, J.R. *Evangelium podle Marka*, s.

nejmenovaní učedníci. U Matouše tak učinil za všechny Petr, čímž je opět zdůrazněna jeho role mluvčího.¹²⁴ V tomto evangeliu je ostatně nejčastějším tazatelem.

2.2.5 Petr svědkem Ježíšova proměnění na hoře (17,1-13)

V této perikopě uvádí evangelista poprvé na scénu trojici Petra, Jakuba a Jana. Ježíš jim chce ukázat, že utrpení a smrt neznamenají tečku za jeho působením; to má vyvrcholit jeho oslavou. Zatímco u Marka oslovil Petr Ježíše *rabbi*, zde se na něj obrací apellativem *Kyrie*.¹²⁵ Titul *rabbi* je ostatně u Matouše zpochybňován, protože tak se dávali oslovovat Ježíšovi ideoví protivníci (srov. 23,7-8);¹²⁶ pozoruhodné je, že tak oslovoval Ježíše Jidáš. Svůj záměr postavit tři stany Petr Ježíšovi nevnučuje, ale podotýká „chceš-li“. Jeho slova nejsou vyvolána strachem; ten tři učedníky ovládne teprve poté, kdy se ozve z oblaku hlas, jímž se Bůh přiznává ke svému milovanému Synu (srov. perikopu o Ježíšově křtu 3,17) a připojuje výzvu „toho poslouvejte“. Matouš jako jediný z evangelistů líčí, že v té chvíli učedníci padli na tvář. Petr tu nevystupuje negativně, ale mýlí se v tom, když chce prodloužit vidění (*horama*) budoucí Ježíšovy slávy v Božím království, jež do pozemského života nepatří.

2.2.6 Petrova poznámka, že učedníci kvůli Ježíšovi všechno opustili (19,27)

Evangelista přejímá tuto scénu z Marka včetně předchozího rozhovoru s bohatým mladíkem a Ježíšovou řečí o majetku. Petrova poznámka tu je ve srovnání s Markem rozšířena: chce vědět, jaká odměna očekává ty, kteří se vzdali všeho. Rovněž Ježíšovy přísliby odměny jsou bohatší: učedníci usednou na dvanácti trůnech a budou soudit pokolení Izraele (srov. 19,28). Pisatel má opět na mysli obnovený Izrael;¹²⁷ soud se bude odehrávat v době znovuzrození,¹²⁸ obnovení všeho. V každém případě ponechává evangelista odměnu v „tomto pozemském světě“ zcela stranou.¹²⁹

2.2.7 Ježíšova předpověď trojího Petrova zapření a Petrova reakce (26,33-35)

Tato krátká perikopa bezprostředně navazuje na Ježíšova slova z 26,31-32, jimiž (s narážkou na Za 13,7) předpověděl odpadnutí všech, kdo s ním sdíleli velikonoční večeři. Petr odporuje dokonce dvakrát, podruhé po Ježíšově prognóze, že ho třikrát zapře. Jeho přehnané sebevědomí, že při Ježíšovi vytrvá, „i kdyby všichni od tebe odpadli“, je jednou stranou mince – tou druhou stranou je

236-241.

124 Srov. HARRINGTON, D.J. *Evangelium podle Matouše*, s. 258.

125 Srov. tamtéž, s. 282-283.

126 „... líbí se jim, když je lidé na ulicích zdraví a říkají jim ‘Mistře’. Vy však si nedávejte říkat ‘Mistře’: jediný je váš Mistr, vy všichni jste bratři“ (23,7-8).

127 HARRINGTON, D.J., *Evangelium podle Matouše*, s. 307: „Dvanáct učedníků má podíl na Ježíšově slávě a jeho úloze soudce.“

128 Řecký výraz *palingenesía* (*palin* + *genesía*) je vzácný, kromě tohoto verše se vyskytuje ještě v Tt 3,5.

129 Srov. SCHNACKENBURG, Rudolf. *Matthäusevangelium 16,21 – 28,20: Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*. NEB, 2. Aufl., s. 186.

jeho dřívější odmítnutí Mesiášova utrpení, jež bude mít svou kontinuitu. V této perikopě nevystupuje (stejně jako u Marka) jako mluvčí učedníků, nýbrž hovoří sám za sebe. Podobně mluví i jeho druhové, opět každý sám za sebe. Pro prvotní církve muselo být selhání nejbližších učedníků výstražným mementem, z povelikonoční perspektivy se však ukázalo, že ani ustrašené

chování nevybočovalo z Božího plánu. Ježíš měl situaci ve svých rukou, ani křehkost jeho blízkých nemohla ohrozit spásné dílo.¹³⁰

2.2.8 Petr s Ježíšem a syny Zebedeovými v Getsemanech (26,37-46)

Tuto scénu převzal Matouš s určitými odchylkami od Marka. Do Getseman doprovázeli Ježíše zřejmě všichni učedníci, s nimiž večerel, ale na odlehlejší místo k modlitbě bere s sebou pouze trojici Petra a syny Zebedeovy. Ti totiž byli svědky jeho slávy při proměnění na hoře, nyní měli být svědky jeho utrpení. Ve srovnání s Markem ještě naléhavěji vyzývá trojici učedníků, aby „s ním“ (*met' emú*) bděli a modlili se; právě modlitba ve společenství má velkou hodnotu.¹³¹ Slova „abyste neupadli do pokušení“ je připomínkou modlitby Páně z 6,13. Podobně jako u Marka je vybízí k bdění a modlitbě, aby neupadli do pokušení. Poprvé se s výčitkou, že s ním nesdíleli bdění, obrací na Petra, ale jménem ho neoslovuje.

2.2.9 Petr jde za Ježíšem do veleknězova dvora, třikrát ho zapře (26,58.69-75)

Evangelista zaznamenal, že všichni učedníci zatčeného Ježíše opustili a utekli (srov. 26,56); Petr však šel za ním alespoň zpovzdálí (*makróthen*). Tím se na rozdíl od ostatních vystavil nebezpečí, že bude podroben otázkám o svém vztahu k Ježíšovi.¹³²

Všichni evangelisté zaznamenali zprávu o Petrově zapření Ježíše, shodli se na zapření trojím. Jinak jejich texty obsahují kromě shod či malých odchylek i větší rozdíly (například v osobách vyslovujících vůči Petrovi podezření, v Petrových odpovědích, v jeho pohybu po veleknězově dvoře, v následné lítosti). Matoušovo podání se dramaticky stupňuje. Poprvé Petr zapřel Ježíše v odpovědi jedné služce, ale na rozdíl od Marka učinil tak přede všemi (*emprosthen pantón*). Jeho druhé zapření je tím závažnější, že je pronáší s přísahou (*meta horkú*); rovněž ve třetí záporné odpovědi „se začal zaklínat a zapřísahat“. Jeho provinění bylo těžší i proto, že sám Ježíš varoval své učedníky nejen před přísahou křivou, ale před přísahou vůbec (srov. 5,33-37).¹³³ Třebaže Matouš

130 Srov. tamtéž, s. 262.

131 Srov. tamtéž, s. 263.

132 Srov. AUERBACH, Erich. *Mimesis: Zobrazení skutečnosti v západoevropských literaturách*. Z německého originálu přeložili Miloslav Žilina, Vladimír Kafka a Rio Preisner. Praha: Mladá fronta, 1968. Edice Ypsilon, sv. 5, s. 42-43: „A protože šel za mistrem jen nerozhodně a váhavě, s úzkostí a kradmo, klesne hlouběji než všichni ostatní, kteří se alespoň neoctli v postavení, v němž by mohli Ježíše výslovně zapřít.“

133 Ježíš varoval učedníky i před planými řečmi (nemusely to být lži): „Pravím vám, že z každého planého slova (*pan réma argon*), jež lidé promluví, budou skládat účty v den soudu. Neboť podle svých slov budeš ospravedlněn a podle svých slov odsouzen.“ (Mt 12,36-37). Před prázdnými řečmi varoval křesťany prvotních obcí ve svých listech

stále zdůrazňuje Petrovo prvenství mezi učedníky, jeho selhání líčí ještě v temněších barvách než Marek. V syrsko-židovské obci měla jeho zpráva jistě působit jako trvalá připomínka, že nikdo nesmí spoléhat na vlastní dokonalost, zároveň však povzbuzovala k naději, že i těžký hříšník se může obrátit a napravit,¹³⁴ a dokonce ani neztratit své mimořádné postavení.¹³⁵ To je třeba zvláště zdůraznit, protože v Matoušově evangeliu není Petrovo obrácení vyjádřeno explicitně jako například u Jana¹³⁶ (pisatel pouze podotýká, že Petr svého selhání litoval, „hořce se rozplakal“), ale je jisté, že bylo známo z tradice. Scénou Petrova pláče končí stopy tohoto učedníka v Matoušově podání.

Také u Matouše se Petr postupně profiluje jako mluvčí učedníků (případně užšího kruhu Dvanácti), v žádném jiném evangeliu nekladl Ježíši tolik otázek.¹³⁷ Jeho přední postavení mezi Dvanácti se stalo předmětem pozornosti nejen mezi křesťany v Sýrii, ale později zejména v reflexi papežského primátu a v diskusích kolem jeho biblického základu.¹³⁸

2.3 Apoštol Petr podle Lukáše

2.3.1 Uzdravení Petrovy tchyně (4,38-39)

Lukáš postupoval sice chronologicky jako ostatní dva synoptikové, ale svůj text koncipoval odlišně: především často přeskupoval scény známé z Matouše a Marka a doplňoval je vlastní látkou.

Poněkud jinak uspořádal i epizody z počátku Ježíšovy činnosti.¹³⁹ První zmínka o Petrovi předchází jeho povolání stát se Ježíšovým učedníkem. Evangelista v této perikopě dvakrát užívá jména Šimon (do Šimonova domu, Šimonova tchyně); o Petrově (Šimonově) osobní přítomnosti se tu nemluví. Tchyni uzdraví poté, kdy ho přítomní za ni prosí. Nebere ji za ruku, ale postaví se nad ni a pohrozí horečce.¹⁴⁰ Uzdravená žena vzápětí „obsluhovala je“ (*diékonei autoîs*), ne pouze Ježíše.

2.3.2 Petr v kruhu Dvanácti (6,14)

Jediný Lukáš zdůrazňuje, že před vyvoláním Dvanácti se Ježíš celou noc modlil.¹⁴¹ Při

vícekrát i Pavel.

134 Srov. HARRINGTON, D.J. *Evangelium podle Matouše*, s. 412.

135 Srov. SCHNACKENBURG, R. *Matthäusevangelium 16,21 – 28,20*, s. 271n.

136 Srov. J 21,15-19.

137 K tomu srov. GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 151: „Zunächst fällt auf, daß Petrus in keinem anderen Evangelium so häufig als Fragesteller auftritt wie bei Matthäus.“

138 O problémech papežského primátu viz SCHATZ, Klaus. *Dějiny papežského primátu*. Z německého originálu přeložil Pavel Kolmačka. Brno: CDK, 2002.

139 Srov. GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 161.

140 Podobně pohrozil i nečistému duchu, jehož vyhnal z trpícího člověka v synagoze, srov. 4,35.

141 Na Ježíšovu modlitbu před každým významným dějovým obratem u Lukáše upozorňuje JOHNSON, Luke Timothy – HARRINGTON, Daniel J. (ed.). *Evangelium podle Lukáše*. SP 3. Z anglického originálu přeložila Mlada Mikulicová, doplňujícími poznámkami doplnil Pavel Jartym. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 124.

ustanovování je nazývá apoštoly, pisatel tedy zdůrazňuje misijní charakter, který je pro jeho evangelium i následující Skutky apoštolů zcela zásadní. V obou těchto spisech představuje skupina Dvanácti základ a vedení obnoveného Izraele.¹⁴² Šimon je jmenován na prvním místě, evangelista poznamenává, že jméno Petr (jež se v textu vyskytovalo už dříve, srov. 5,8) mu dal sám Ježíš. Stejně jako u Matouše je Ondřej jmenován na druhém místě (v Lukášově evangeliu jinak nevystupuje) a pisatel se zmiňuje o jeho bratrském vztahu k Petrovi. V seznamu apoštolů, jejichž počet byl doplněn Matějem, se Ondřej vyskytuje ještě ve Skutcích (srov. Sk 1,13).

2.3.3 Petrova reakce na Ježíšovu otázku, kdo se ho dotkl (8,45); Petr svědkem vzkříšení dcery Jairovy (8,51)

Scéna se ženou trápenou krvotokem (8,43-48) se vyskytuje se i v ostatních synoptických evangeliích (srov. Mk 5,27-34; Mt 9,20-22);¹⁴³ ale pouze Lukáš vkládá poznámku o tlačících se zástupech do úst právě Petrovi.¹⁴⁴ Evangelista chtěl zřejmě zdůraznit Petrovu roli mluvčího. Zatímco u Marka reagovali učedníci poněkud zhurta, Petrova poznámka je mírnější. Ježíše oslovuje titulem *epistatés*, což znamenalo představeného, člověka těšícího se autoritě; ostatní evangelisté tohoto titulu neuvádějí.

Stejně jako u Marka jsou kromě Petra svědky vzkříšení dcery Jairovy Jan a Jakub (jsou uvedeni v tomto obráceném pořadí). Tato trojice se v evangeliu objevila již v 5. kapitole, jejich povolání¹⁴⁵ je zasazeno do perikopy zázračného rybolovu.

2.3.4 Petrovo vyznání Ježíšovy identity (9,20)

Na rozdíl od Marka a Matouše neprozrazuje Lukáš, kde se vlastně odehrálo Petrovo vyznání Ježíšovy pravé podstaty. Petr slovy „za Božího Mesiáše“ překračuje představy svých současníků, zdůrazňuje totiž jeho příslušnost k Bohu, k Božímu světu.¹⁴⁶ Následuje Ježíšova první předpověď utrpení, kterou mu Petr nevyvrací. Obraz jeho i ostatních učedníků je u Lukáše ostatně ideálnější než u dalších dvou synoptiků, ale scéna jeho vyznání přesto nepatří k vrcholům Petrovy přítomnosti v tomto evangeliu. Duchovní vzestup obráceného Petra líčí Lukáš ve Skutcích, tedy ve „druhé části“ svého evangelia, prezentujícího život povelikonoční církve.

142 Srov. tamtéž, s. 124.

143 Jde o tzv. sendvičovou scénu, vloženou mezi Jairovu prosbu, aby Ježíš uzdravil jeho umírající dceru, a zázrak, který se pak odehrál v Jairově domě.

144 U Marka vznesli námitku nejmenovaní učedníci (srov. Mk 5,31); u Matouše Ježíš nemocnou ženu odhalil sám (srov. Mt 9,22).

145 Scéna povolání prvních učedníků u Lukáše je v jistém smyslu jedinečná, bude proto analyzována ve 3. kapitole (věnované zvláštním petrovským perikopám).

146 Srov. KREMER, Jacob. *Lukasevangelium: NEB. Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*. Würzburg: Echter Verlag, 1992, s. 105.

2.3.5 Petr svědkem Ježíšova proměnění na hoře (9,28-36)

V této perikopě se Ježíš ukazuje ve své slávě opět Petrovi, Janovi a Jakubovi (bratři jsou jako jinde u Lukáše jmenováni v tomto pořadí). Zatímco u Marka a Matouše sledovali tito tři muži proměněného Ježíše v rozhovoru se starozákonními postavami, zde je přemůže spánek; proberou se teprve ve chvíli, kdy se Mojžíš a Eliáš vzdalují. Petr již potřetí v evangeliu oslovuje Ježíše *epistata* (poprvé v 5,5, podruhé v 8,45). Jeho návrh postavit tři stany má souvislost s 16,9, kde Ježíš slibuje svým učedníkům, že budou přijati do věčných příbytků (*eis tás aióniús skénás*), případně se Zachariášovou vizí Jeruzaléma, který bude bydlet v bezpečí (srov. Za 14,6-11). Petrův návrh je pošetilý – nelze prodloužit okamžiky, které mají vysloveně eschatologický charakter. Navíc vlastně nechtěně staví Ježíše na stejnou úroveň se starozákonními proroky.¹⁴⁷

2.3.6 Petrova otázka po adresátech Ježíšova podobenství (12,41)

Tento verš je vložen mezi podobenství o pánovi, který po návratu ze svatby sám obsluhuje bdělé služebníky (12,35-41), a podobenství o správci (*oikonomos*). Slovo „nám“ (*pros hémás*, v řečtině s předložkou) v Petrově otázce znamená užší skupinu, oněch Dvanáct. Ježíš odpovídá příběhem o rozdílném osudu dvou správců: věrný je ustanoven nad veškerým pánovým majetkem, panovačný bude přísně potrestán. Z podobenství vyplývá, že jeho adresátem byla skutečně skupina Dvanácti. Pisatel zde totiž navazuje na zázračné nasycení pěti tisíců (srov. 9,12-17), kde právě *hoi dódeka*, tedy dvanáct učedníků obsluhovalo při jídle zástupy (ačkoli předtím radili Ježíši, aby zástup rozpustil). Jádrem celé perikopy je otázka pravé autority, jež spočívá ve službě druhým – o tom dostatečně svědčí převrácení rolí pána a služebníků v první části. Ve své evangelní verzi Lukáš vlastně anticipoval pozdější úlohu Dvanácti v jeruzalémské obci.¹⁴⁸

Látku převzatou z pramene Q zpracoval i Marek (srov. Mk 13,33-37) a Matouš (srov. Mt 24,43-51), Lukáš ji však opatřil vlastními redakčními vsuvkami. Jednou z nich je i Petrova otázka, druhou verše 47-48. V nich upozorňuje na míru odpovědnosti správce vzhledem k darům, které obdržel.¹⁴⁹

2.3.7 Petrovo konstatování, že učedníci kvůli Ježíšovi opustili, co bylo jejich (18,28)

V Lukášově podání poukazuje Petr na to, že opustili to, co bylo jejich (*ta idia*), nikoli všechno (*ta panta*). V evangeliích zřejmě nejde o to, kolika věcí a vztahů se člověk zřekne, ale zda je ochoten dát se Bohu k dispozici, a z této perspektivy jednat se svými bližními a zacházet s věcmi. Ježíš učedníkům slibuje mnohonásobnou odměnu již v tomto čase (*en tó kairó tútó*) a v přicházejícím věku život věčný (18,29).

147 Srov. JOHNSON, L.T. *Evangelium podle Lukáše*, s. 176.

148 Srov. s. 226.

149 Srov. MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. MSK NZ 3. Z německého originálu přeložil Jaroslav Vokoun. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 118.

2.3.8 Petr s Janem jsou pověřeni připravit velikonoční večeři (22,8-13)

Tato perikopa není ojedinelá, je zahrnuta i v Mk 14,12-16 a v Mt 26,17-19, ale tam jsou přípravou paschy pověřeni nejmenovaní učedníci: u Marka dva, u Matouše blíže neurčený počet. Lukáš uvádí na scénu Petra a Jana, významné představitele pozdějších křesťanských obcí.¹⁵⁰ Oni sami však iniciativu neprojevují, neptají se, kde chce Ježíš slavnostně povečeřet. Popud vychází plně od něho.

2.3.9 Ježíšova předpověď Petrova zapření (22,33-34)

Dialogu Ježíše s Petrem po velikonoční večeři předchází Ježíšova prosba za Šimonovu pevnou víru a výrok o jeho budoucí úloze mezi bratry.¹⁵¹ Petr reaguje ujištěním, že je s Pánem (užito slova *Kyrios*) hotov jít i do vězení a na smrt. U Lukáše je jeho holedbání velice zmírněno: Petr se nesrovnává s ostatními, netvrdí, že se zachová statečněji, a na Ježíšovu předpověď svého trojího selhání nereaguje námitkami. Evangelista se ani zde neodchyluje, zejména na rozdíl od Marka, od celkově příznivějšího obrazu učedníků.¹⁵² Ve své předpovědi volí Ježíš mírnější slova: místo „zapřeš mě“ říká „zapřeš, že mě znáš“ (*tris me aparnésé eidenai*).

2.3.10 Petr jde zpovzdálí za Ježíšem, třikrát ho zapře (22,54-62)

Zatímco ostatní synoptikové vkládají mezi Petrův vstup do nádvoří a jeho zapření Ježíšův výslech před veleknězem, Lukáš vypráví epizodu sevřeně. První postřeh o Petrových vazbách k Ježíšovi (není to vysloveně otázka) pronáší služka, v tom se pisatel shoduje s ostatními evangelisty. Druhou poznámku, že Petr je jeden z nich, vyslovuje jakýsi muž (v Mk 14,69 stejná služka, v Mt 26,71 jiná služka), třetí dohad o Petrově galilejském původu jiný muž. Petr pouze v první odpovědi tvrdí, že Ježíše nezná; v dalších dvou odpovědích Lukáš jeho vytáčky zmírňuje: Petr druhému mluvčímu vyvrací, že by byl „jeden z nich“, třetímu tvrdí, že vůbec nerozumí jeho výroku. A také se nezaklíná a nezapřísahá. Lukáš přidává scénu, kdy se Ježíš, kterého zatím ve dvoře hlídali strážníci (proces s ním má začít až po rozednění), obrátí a přímo pohlédne na Petra. Ten je zahanben zvláště proto, že Ježíš musel jeho vykrocování slyšet. Evangelista tu zdůrazňuje důvěrné přátelství mezi oběma, Petrův hořký pláč nad vlastní slabostí a ustrašeností je vlastně

150 Srov. tamtéž, s. 348. KREMER, J. poukazuje na to, že výsadní postavení v jeruzalémské církvi náleželo oběma po smrti Jakubově (srov. Sk 12,2), srov. *Lukasevangelium*, s. 210; obdobně JOHNSON, L.T. *Evangelium podle Lukáše*, s. 348.

151 Tyto verše budou analyzovány ve 3. kapitole věnované zvláštním petrovským perikopám.

152 „A vy jste ti, kdo se mnou v mých zkouškách vytrvali. Já vám uděluji království, jako je můj Otec udělil mně, abyste v mém království jedli a pili u mého stolu; usednete na trůnech a budete soudit dvanáct pokolení Izraele“ (L 22,28-30).

počátkem jeho obrácení, které Ježíš předvídal.¹⁵³ Právě tento slabý člověk bude jednou posilovat své bratry.

Celkový obraz učedníků je u Lukáše podstatně příznivější než u Marka,¹⁵⁴ příčinou jejich nechápavosti není zatvřelá mysl, ale spíše neporozumění Písmu. To platí i o Petrovi, který se tak stává prototypem Ježíšova učedníka.

2.3.11 Petr u prázdného hrobu (24,12)

Verš o Petrově přítomnosti u prázdného hrobu vynechává například Bezův kodex, ale většina rukopisů jej obsahuje. Někteří biblisté soudí, že verš byl do textu dodatečně včleněn z Janova evangelia (srov. J 20,2-10),¹⁵⁵ ale Janova zpráva je složitější – Petr neběží k hrobu sám, nýbrž s milovaným učedníkem.

Třebaže učedníci považovali zprávu žen o prázdném hrobu za nesmysl či plané tlachání (*léros*),¹⁵⁶ Petr se přesto běžel přesvědčit o pravdivosti jejich slov. Byl udiven (*thaumazón*), protože stále nepochopil Písmo a jeho výroky. Nepochopení Písma a jeho souvislostí ze strany učedníků se ostatně prolíná celým textem evangelia a vrcholí v perikopě o setkání dvou učedníků směřujících do Emaus s Ježíšem.

O Petrovi je ještě zmínka v 24,34: učedníci odpovídají Kleofášovi a jeho druhovi, že „Pán skutečně vstal a zjevil se Šimonovi“. Užití Petrova rodného jména svědčí o tom, že mezi přáteli byl takto osloven. Evangelista ovšem nepodává zprávu o tom, že by se do té doby se vzkříšeným Ježíšem setkal. K tomu došlo hned vzápětí, ale bylo přítomno všech jedenáct a kromě nich Kleofáš a jeho souputník do Emaus (srov. 24,36).

V Lukášově evangeliu je z učedníků Šimon Petr jmenován jako první a také jako poslední. Nebereme-li v úvahu následující Skutky, jde opět o inkluzi. V seznamu Dvanácti je Petr zapsán jako první. Charakteristikou Dvanácti jakožto apoštolů Lukáš vlastně předjímá líčení misijní činnosti Ježíšových následovníků ve Skutcích.

2.4 Apoštol Petr podle Jana

2.4.1 Petrovo povolání (1,40-42)

V Janově podání není Šimon Petr první, koho Ježíš povolal, je to jeho bratr Ondřej a další nejmenovaný učedník. Perikopa se odehrává poblíž Jeruzaléma na břehu Jordánu, kde v té době hlásal blízkost Božího soudu Jan Křtitel. Povolání nejsou vytrženi ze své práce, o jejich profesi se

153 Srov. JOHNSON, Luke T. *Evangelium podle Lukáše*, s. 372, 376.

154 Srov. BROWN, R.E. (ed.) *Der Petrus der Bibel*, s. 105.

155 O těchto hypotézách srov. tamtéž, s. 401.

156 O postavení ženy v rodině a antické společnosti srov. RYŠKOVÁ, M. *Doba Ježíše Nazaretského*, zejména podkapitola Role ženy, s. 151-154.

vůbec nemluví – vystupují jako učedníci Janovi. Právě on je upozorní na Ježíše a nazve ho beránkem Božím. Ačkoli scéna budí dojem, že se oba stali Ježíšovým učedníky dle vlastního výběru,¹⁵⁷ není to pravda – Ježíš sám je vyzve, aby se přesvědčili, kde bydlí. Ondřej pak přivádí k Ježíšovi svého bratra Šimona, také v jeho povolání spočívá iniciativa na Ježíšově straně. Nazve Šimona, syna Janova aramejským jménem *Kéfas*, což se řecky překládá *Petros*. Čtenářům evangelia bylo Šimonovo nové jméno jasné, proto pisatel nepovažoval za nutné je blíže vysvětlovat.

U Jana je to tedy Ondřej, nikoli Petr, kdo z učedníků označí Ježíše za Mesiáše jako první. To ovšem neznamená, že by Ježíšovo poslání chápal správně;¹⁵⁸ z této scény však lze pochopit, proč Ondřej hrál u Jana důležitější roli než v ostatních kanonických evangeliích.

2.4.2 Petr se ptá po totožnosti Ježíšova zrádce (13,23-24)

V této scéně se poprvé objevuje učedník, kterého Ježíš miloval a který nikdy není nazván jménem. Petrovo postavení respektuje: když ho Petr požádá, aby se zeptal na jméno zrádce, bez váhání mu vyhoví. Z toho je patrné, že navzdory svému důvěrnému vztahu k Ježíši není zasvěcen do událostí, které mají nastat.¹⁵⁹ Situace se však po Ježíšově odpovědi nevyjasní: nikdo ze stolovníků včetně milovaného učedníka (a samozřejmě i Petra) nepochopí pravý smysl Ježíšova gesta – podání omočeného sousta Jidášovi.

2.4.3 Ježíšova předpověď Petrova zapření (13,36-38)

Petrův dialog s Ježíšem navazuje na verše 33-35: v nich Ježíš oznámil učedníkům, že odchází tam, kam ho nyní nemohou následovat, a vyzývá je, aby poznávacím znamením jejich učednictví byla vzájemná láska. Petr chce jít za Ježíšem hned, dokonce za něj položit i život. Objevuje se tu napětí mezi „nyní“ (*arti*) a „později“ (*hysteron*).¹⁶⁰ Ježíš ví, že Petr zatím není připraven následovat ho bezvýhradně, upozorňuje ho, že třikrát zapře, a jeho předpověď se má vyplnit. Petr nic nenamítá, možná i proto, že Ježíšova řeč k učedníkům pokračuje. Obdobnou nevědomost mají ve svých replikách prozradit i Tomáš (srov. 14,5) a Filip (14,8).

2.4.4 Petr utíná veleknězovu služebníkovu ucho, Ježíš ho kárá (18,10-11)

Scéna v Getsemanské zahradě, kdy jeden muž blízký Ježíši, vytasil meč a utál ucho veleknězovu sluhovi, je známá ze synoptických evangelií (srov. Mk 14,47; Mt 26,51-52; L 22,49-51). U Jana to

157 Není pravda, že Mesiáše „našli“ sami (*heurékamen*), protože šli za ním až po upozornění Jana Křtitele, srov. MOLONEY, Francis J. – HARRINGTON, Daniel J. (ed.). *Evangelium podle Jana*. SP 4. Z anglického originálu přeložil David Hofmann. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 80-81.

158 O omezenosti Ondřejova pohledu srov. tamtéž, s. 81. Ondřej navíc oslovuje Ježíše *rabbi*, jako by ho stavěl na roveň tehdejšímu rabínům. Chce také vědět, kde Ježíš bydlí – žáci bydleli v domácnostech svých učitelů.

159 Tuto skutečnost potruhuje MOLONEY, F.J., *Evangelium podle Jana*, s. 406.

160 Srov. tamtéž, s. 409.

však není anonymní Ježíšův stoupenec, nýbrž právě Petr. Ježíš ho vyzývá, aby zastrčil meč zpátky do pochvy: svým jednáním totiž nevědomky maří Boží plán. Ježíš totiž není bezmocnou obětí, nýbrž své odsouzení a smrt podstupuje vědomě. Nad komentáři k detailům této scény a jejich symbolickému významu se zamýšlí F. Moloney.¹⁶¹ Subtilní otázky by nám však neměly zastřít hlavní smysl této perikopy.

2.4.5 Petr jde za zatčeným Ježíšem, jeho trojí zapření (18,15-18.25-27)

Na rozdíl od synoptických evangelií nekráčí Petr za zatčeným Ježíšem sám, po jeho boku je jiný učedník (*allos mathétés*), o jehož identitě se biblisté neshodují – mohl to být učedník, kterého Ježíš miloval, ale stoprocentně se to tvrdit nedá. Jeho přítomnost byla důležitá, protože se znal s veleknězem – do veleknězova dvora nebyl přístup volný. Mezi Petrovo první a další dvě zapření je vložen Ježíšův výslech před Annášem, který ho pošle svázaného ke svému zeti, úřadujícímu veleknězi Kaifášovi. Dochází tak k časové souběžnosti obou situací, z nichž každá má jiné vyznění. Zatímco Ježíš se před svými žalobci nechvěje strachem, Petr tomuto strachu podléhá. Tím se stává předobrazem budoucích křesťanů, kteří při vyznávání své víry budou muset čelit nebezpečí, často i dávat v sázku svůj život.¹⁶² Nejprve se Petra vyptává vrátná (*hé paidíské hé thyróros*), nejen pouhá služka, druhou otázku pokládají jedinci ohřívající se u ohně, potřetí na něj upozorní příbuzný sluhy, jemuž Petr uťal ucho v Getsemanské zahradě. Závažnost všech tří dotazů spočívá v tom, že je podezříván z učednictví (o galilejském původu tu není řeč). Petr třikrát zapře, že by patřil k Ježíšově družině, ale nezapřísahá se. Evangelista se rovněž nezmiňuje o jeho lítosti nad vlastním selháním. Někteří biblisté komentují Petrovo chování ve veleknězově dvoře velmi nepříznivě, jako by se přidal na Jidášovu stranu.¹⁶³

2.4.6 Petr s milovaným učedníkem u prázdného hrobu (20,2-10)

Po zprávě Marie Magdalské, že vyzvedli Pána z hrobu a odnesli neznámo kam, se k prázdnému hrobu vydávají dva učedníci: Petr a ten, kterého Ježíš miloval. V janovském příběhu je Petr přes své slabosti představitelem autority, kterou i milovaný učedník, reprezentující v příběhu janovské obce, uznává. V evangelistově podání existuje mezi nimi určité napětí, ale vzájemný respekt převažuje.¹⁶⁴

161 Jde například o výklad jména Malchus (hebrejsky *melech* znamená „král“) – nechápal snad Petr význam Ježíšovy královské hodnosti? Otázky vzbuzuje i uťaté *pravé* ucho, v synoptických evangeliích tento údaj není. Znamená to, že byl Petr levák? Srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 505.

162 Srov. PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*. MSK, NZ 4. Z německého originálu přeložila Jana Veselá. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 179.

163 Srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 506-507: „Pozornost se vrací k Petrovi, o němž se píše, že – podobně jako byl Jidáš s *hypéretai* v zahradě – je i on nyní *met' autón* (v. 18; srov. v. 5). Přibližuje se k nepravému teplu a světlu, které jsou dílem postav v příběhu, jež se přidaly na stranu sil tmy. Petr se přidává k Jidášovi a vzdaluje se od světla světa do temnoty (srov. 13,30).“ Moloney ve svém komentáři důsledně pracuje s motivem světla.

164 Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 195-196: „Řečeno bez použití obrazu, běh o závod tedy znamená: Na

Milovaný učedník sice doběhne k hrobu první a spatří složená plátna, ale nechává vstoupit jako prvního Petra. Před Petrem má náskok v tom, že „viděl a uvěřil“ (o Petrově reakci se tu nehovoří), ale devátý verš jeho prvenství poněkud zpochybňuje: „Ještě totiž nerozuměli Písmu, že Ježíš musí vstát z mrtvých.“¹⁶⁵ Příběh má určitou paralelu se vzkříšením Lazara (srov. 11,43-44), ale kvalitativně jde o jiné vzkříšení. Lazar vyšel z hrobu zavinitý v pohřebním rouchu, jehož se vlastní silou nedokázal zbavit; byl vzkříšen, ale konec jeho pozemského bytí se pouze oddálil. Ježíš však smrt přemohl, proto i pohřební oděv a roušku odložil.

jedné straně se janovská a petrovská obec – a jejich tehdejší autority – od sebe liší (mají různé ‘teologické tempo’), na druhé straně se vzájemně uznávají a vědí, že se doplňují. Obě mají své zvláštní dary a úkoly.“

165 MOLONEY vychází ve svém komentáři z předpokladu, že „Písmem“ rozuměl autor evangelia svůj spis. Petr a milovaný učedník ovšem byli součástí příběhu, nemohli ho číst. To bylo dopřáno až následujícím generacím křesťanů, srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 542. Evangelista však pravděpodobně měl na mysli Starý zákon a jeho výroky o Mesiáši.

3. Speciální petrovské perikopy v evangeliích

3.1 Speciální petrovská tradice u Matouše

3.1.1 Ježíš zachraňuje tonoucího Petra (14,28-31)

Tuto scénu pisatel včlenil do perikopy Ježíšova zjevení (epifanie) na Galilejském jezeře a utišení prudkého větru (14,22-33), kterou převzal od Marka,¹⁶⁶ ale na rozdíl od něj uvedl do děje jako aktivního hráče také Petra (zřejmě čerpal ještě z jiného zdroje, nebo to byla jeho vlastní látka).¹⁶⁷ Ježíšova epifanie na jezeře je dokladem jeho božské identity (jde tedy o teofanii). Muži plující v loďce a zápasící s větrem, který vál proti nim, Ježíše nepoznali a jeho postavu považovali za přízrak.¹⁶⁸ Ježíš se jim dal poznat, ale zůstal na vodě, do loďky zatím nevstoupil.

Učedníci si přesto nebyli stoprocentně jisti, zda je to skutečně on. O tom svědčí Petrova řeč pronesená v souvětí podmínkovém reálném: „Pane, jsi-li to ty (*Kyrie, ei*¹⁶⁹ *sy ei*), poruč mi (*keleuson*), ať přijdu k tobě po vodách!“ Ježíš nebránil učedníkům, aby měli podíl na jeho moci,¹⁷⁰ byla tu pouze jediná podmínka: museli mít pevnou víru.¹⁷¹

Petr ji zpočátku měl, jinak by byl sotva vykročil z loďky na hladinu. Galilejské rybáře sice jejich zaměstnání každodenně nutilo ke střetávání s vodním živlem, ale na rozdíl od Řeků odvážně křižujících na svých lodích Středozezemním mořem se Židé nestali národem mořeplavců. Se slanou vodou se nikdy nespřátelili, považovali ji za symbol smrti a báli se jí.¹⁷² Přitom Galilejské (Genezaretské, Tiberiadské) jezero bylo sladkovodní, jeho břehy obklopovala pevnina. Při nepřízní počasí, zejména za bouře a prudkého větru,¹⁷³ však měli rybáři co dělat, aby se jim loď nepřevrhly. O velkém respektu vůči tomuto jezeru vypovídá jeho časté pojmenování *thalassa*.

166 Srov. Mk 6,45-52. - Oba evangelisté perikopu zařadili hned za nasycení pěti tisíců. U Marka však chtěl Ježíš projít mimo loďku: teprve když učedníci vykřikli zděšením, dal se jim poznat a vstoupil do loďky. L 8,22-25 líčí scénu utišení bouře na jezeře jinak – Ježíš se učedníkům nezjevuje, ale plaví se společně s nimi na lodi. Perikopa je včleněna mezi příchod Ježíšovy rodiny a uzdravení posedlého v Gerase.

167 Srov. HARRINGTON, D.J., *Evangelium podle Matouše*, s. 254: „I když tento příběh mohl být součástí speciální tradice o Petrovi, která byla dostupná Matoušovi, jsou tu náznaky, že Matouš sám napsal nynější líčení (viz matoušovská slova *thalassa*, *katapontizein* a *distazó*).“ O Matoušově autorství této epizody je přesvědčen též SCHWEIZER, E. *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 209.

168 *Fantasma*, přízrak je výplodem optického klamu, a nelze ho proto zaměňovat se zjevením (epifanií).

169 Kdyby si byl Petr stoprocentně jist Ježíšovou identitou, patrně by použil spojku *hoti*.

170 Srov. HARRINGTON, D.J., *Evangelium podle Matouše*, s. 255.

171 „Amen, pravím vám, budete-li mít víru a nebudete pochybovat, učiníte nejen to, co se stalo s fíkovníkem; ale i kdybyste této hoře řekli: ‘Zdvihni se a vrhni se do moře’ – stane se to“ (Mt 21,21).

172 Výmluvně o jejich úzkosti vypovídá 1. kapitola knihy Jonáš i některé žalmy (srov. Ž 69,2-3; 107,23-30).

173 „...východní pobřeží normálně klidného Tiberiadského moře tvoří vyvýšenina rozdělená hlubokými roklami. Náhlé změny počasí mohou hnát těmito roklami silný vítr, který pak může na jezeře způsobovat potíže,“ viz MOLONEY, F.J., *Evangelium podle Jana*, s. 225.

Petr skutečně urazil po vodě určitou vzdálenost, ale náhle se zalekl prudkého větru, ztratil počáteční jistotu a začal tonout. Podstatné je, že se s prosbou o záchranu obrátil na Ježíše; již podruhé ho v této scéně oslovil „Kyrie“ (Matouš se vůči titulu *rabbi* vymezoval). Ježíš k němu vztáhl ruku a bylo vše v pořádku, Petra však pokáral: „Ty malověrný, proč jsi pochyboval?“¹⁷⁴ Slova „malověrný“ či „malověrnost“ (*oligopistis, oligopistia*)¹⁷⁵ se v textu evangelií vyskytují často, právě tuto vlastnost svým učedníkům vytýkal nejčastěji.

Jakmile se oba octli na lodi, vítr se utišil. Rozptýlil se také strach a pochybnosti učedníků – klaněli se Ježíši a prohlásili: „Jistě jsi Boží syn.“ Jejich vyznání tak časově předchází vyznání Petrovu u Cesareje Filipovy. Matoušův obraz učedníků v závěru scény vyznívá nakonec v jejich prospěch, jejich víra se dostává na vyšší úroveň – Mesiáš a Syn Boží totiž nejsou totožné, vzájemně zaměnitelné pojmy. Mesiáš, Pomazaný, mohl být Bohem vyvolený člověk, panovník či prorok, ale bez božského původu. Obraz učedníků u Matouše vynikne, zvláště srovnáme-li jej s obdobnou perikopou u Marka. Tam zůstali pouze ohromeni, nepochopili totiž ani předcházející zázrak s rozmnožením chlebě, ani kdo je ve skutečnosti ten Ježíš, který před jejich očima utišil bouři. Jejich srdce zůstalo zatvrzelé.¹⁷⁶

Lod'ka je obrazem rané církve, jež musela čelit mnoha nebezpečím. Někteří biblisté uvažují o tom, že tato perikopa náležela původně do Ježíšových zjevení po vzkříšení a byla dodatečně transponována do Ježíšova pozemského života.¹⁷⁷

3.1.2 Petrovo vyznání u Cesareje Filipovy a Ježíšovo přislíbení Petrovi (16,16-19); Petrovo odmítnutí utrpení (16,22-23)

Pro scénu Petrova vyznání, jemuž předchází Ježíšova otázka po vlastní identitě a odpovědi apoštolů (srov. 16,13-15),¹⁷⁸ se Matouš inspiroval Markem. Samotné Petrovo vyznání je hlubší než u Marka: Ježíš není pro něj pouze Mesiáš, ale také „Syn živého Boha“.¹⁷⁹ Petr tedy pochopil Ježíšovu identitu správně, bez falešných představ, jež byly obvykle promítány do osoby Mesiáše.

174 Asi správnější by bylo přeložit dokonavě „zapochoyboval“, v originále je aorist *edistasas*. Petrovy občasně pochybnosti nebyly trvalým stavem jeho mysli. Matouš užívá slovesa *distazein*, hojnější v NZ je *diakrinein*, které však má více významů; značí také rozlišovat (odtud „diakritická znaménka“), posuzovat; rozhodovat.

175 Srov. SCHWEIZER, Eduard. *Das Evangelium nach Matthäus.*, s. 210. Autor zdůrazňuje, že „malověrnost“ se sice nerovná „nevěře“, ale rozhodně přispívá k duchovnímu úpadku.

176 Participium perfekta *pepóroméné* (od slovesa *pórin*) signalizuje, že šlo u nich o trvalý stav, z něhož se stále nedokázali vymanit, srov. Mk 6,51-52.

177 Srov. SCHWEIZER, E. *Das Evangelium nach Matthäus.*, s. 209; autor se odvolává na 1 K 15,5, kde Pavel zaznamenává, že Ježíš se po vzkříšení zjevil Petrovi, pak Dvanácti, a následovala další zjevení větší skupině lidí.

178 Matouš připojuje k Janu Křtiteli a Eliášovi ještě Jeremiáše, kterého chápe jako Ježíšův předobraz; srov. HARRINGTON, D.J. *Evangelium podle Matouše.*, s. 275.

179 Sousloví „živý Bůh“ se objevovalo již v SZ, např. Ž 42,2; 84,3; tento Bůh stál v protikladu k mrtvým bohům pohanů. Srov. ALLMEN, Jean-Jacques von, et al. *Biblický slovník. Z francouzského originálu přeložil Jan Miřejovský se spolupracovníky.* Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1987, s. 29, heslo *Bůh* (zpracoval R. Mehl): „Christologie nám hlásá jediného Boha, který je živým společenstvím, společenstvím osob. SZ učil, že Bůh je živý a že je Otec. NZ nás učí, v jakém smyslu je živý a v jakém smyslu je Otec.“

Jak ale uvidíme v následujícím textu, nebyl to projev jeho jasnozřivosti.

Ježíš označí Petra za blahoslaveného (*makarios*); je to jediný případ, kdy je v evangeliích nazván blahoslaveným jednotlivcem.¹⁸⁰ Pochvala na Petrovu adresu není nějakým poklepáním na rameno, neboť Petr nemá tuto jasnozřivost ze sebe, ale vnukl mu ji Otec v nebesích. Ježíš ho oslovuje „Šimone“ a připojuje patronymikum „Barjona“ (případně Bar-Jona). Matoušův jazyk se vyznačuje četnými semitismy;¹⁸¹ existuje hypotéza, že text této perikopy „původně koloval v aramejštině nebo aspoň ve velmi semitizující řečtině“.¹⁸²

Po blahoslavenství následují dva verše obsahující Ježíšovo příslibení Petrovi. Jediný Matouš vysvětluje na tomto místě původ jména Petr (které v předchozím textu užil několikrát), zatímco ostatní evangelisté nechávají změnu jména neobjasněnu. Slova *Petros* a *petra* nejsou v řečtině synonyma: femininum má význam „skála“, maskulinum značí „úlolek skály“,¹⁸³ „kámen“; má upomínat na rozumného (*fronimos*) muže stavějícího dům na skále (srov. 7,24-25). Odpovídajícím českým ekvivalentem jména *Petros* by asi bylo slovo „Kamenný“. Právě na skále hodlal Ježíš zbudovat svou církev, *ekklésia*; toto slovo původně znamenalo shromáždění, obec (což ostatně platí stále).¹⁸⁴ Matouš užil tohoto výrazu ještě jednou, v 18,17, kde bratrské napomínání hříšníka, pokud v úzkém kruhu selhalo, má být svěřeno církvi, obci. V ostatních evangeliích se výraz *ekklésia* nevyskytuje, hojný je zato ve Skutcích a apoštolských listech – buď užitý samostatně, nebo v sousloví *ekklésia tú Theú*. Matouš jej však užil v neobvyklém spojení: je to Ježíšova církev (*oikodomésó mú tén ekklésían*).¹⁸⁵

Motiv klíčů království nebeského má předobraz v klíči domu Davidova (srov. Iz 22,22-25), který byl vložen na rameno Eljakíma, syna Chilkiášova.¹⁸⁶ Kromě toho uděluje Ježíš Petrovi moc svazovat a rozvazovat: co sváže či rozváže na zemi, bude svázáno a rozvázáno v nebi.¹⁸⁷ Matouš tu užil oblíbených semitských paralelismů. V 18,18 svěruje Ježíš moc svazovat a rozvazovat všem učedníkům.

Existují oprávněné pochybnosti, zda příslibení Petrovi máme chápat jako autentické výroky Ježíšovy. Matoušovo evangelium vznikalo v prostředí, v němž byl Petr ctěn jako nezpochybnitelná

180 V Mt 5,3-11 nazývá Ježíš blahoslavenými skupiny lidí (chudé v duchu, plačící, tiché, hladovějící a žíznící po spravedlnosti, milosrdné, čistého srdce, působící pokoj, pronásledované pro spravedlnost); v J 20,29 jsou „blahoslavení, kteří neviděli [rozumí se vzkříšeného Ježíše], a uvěřili“.

181 SCHWEIZER, E. uvádí kromě *Barjona* například ještě *sarx kai haima* jako označení pro člověka, srov. *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 218.

182 Srov. HARRINGTON, D.J., *Evangelium podle Matouše*, s. 278.

183 Viz NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 886-887 (heslo Skála). V hesle *Petr*, s. 624 uvádí dokonce jako variantu „skalník“. – V aramejštině však se výrazu *kéfa* užívá jak pro „skálu“, tak pro Petrovo nové jméno.

184 Toto shromáždění chtěl evangelista odlišit od „jejich synagog“.

185 Nad těmito otázkami se zamýšlí SCHWEIZER, E. *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 219.

186 Zmíněný správce královského paláce sice budil dojem člověka spolehlivého, ale nakonec ho vlastní příbuzenstvo přivedlo k pádu.

187 V řeckém originále je užito sloves *deein*, poutat, svazovat a *lyein*, uvolňovat, rozvazovat. – ČEP překládá „odmítnout“ a „přijmout“.

autorita. Jeho stoupenci považovali za vhodné zaštitit jeho přední postavení vůlí samotného Ježíše, vyslovenou ještě během jeho pozemského působení.¹⁸⁸

Také v následující perikopě 16,22-23 čerpal Matouš z Marka, ale Petrovo odmítnutí ještě zdůraznil jeho přímou řečí: „Buď toho uchráněn,¹⁸⁹ Pane, to se ti nemůže stát!“ (16,22). Rovněž Ježíšova odpověď je příkřejší než u Marka: Petr je pro něj dokonce *skandalon*,¹⁹⁰ kámen úrazu. To je kontrast k předcházejícímu „kusu skály“ (*petra*), na níž Ježíš hodlal vybudovat svou církev. Zatímco ve svém vyznání naslouchal v nitru hlasu nebeského Otce, v odmítání utrpení projevil smýšlení nikoli z Boha, ale z lidí. Předpověděné utrpení se však bude týkat i Petra a jeho druhů, pokud chtějí Ježíše bez výhrady následovat, o čemž svědčí bezprostředně následující perikopa o následování (srov. 16,24-28).¹⁹¹

3.1.3 Dialog Ježíše a Petra o placení chrámové daně (17,24-27)

Tato zvláštní perikopa, pocházející ze židokřesťanské tradice, se dá správně pochopit v souvislosti s následující 18. kapitolou, která by mohla nést název „Velká řeč o společenství“ (die große Gemeinderede).¹⁹² Scéna se odehrává v Kafarnau, kam Ježíš se svými učedníky přišel po druhé předpovědi svého utrpení (17,22-23). V textu se vůbec nevyskytuje slovo „chrám“, přesto je jasné, že šlo právě o daň určenou na provoz Jeruzalémského chrámu. V řeckém originále ji totiž požadují „výběřčí dvoudrachmy“, ročního poplatku, který byl povinen odvádět každý židovský muž, jenž dovršil věk dvaceti let (srov. Ex 30,11-16; Neh 10,33-34). Povinnost odvádět tento poplatek se týkala i Židů v diaspoře. Jeruzalémský chrám, v Ježíšově době již historicky druhý v pořadí, byl nejen střediskem kultovním, duchovním, nýbrž také společenským, sídlem židovské samosprávy.¹⁹³

Petrovy role mluvčího učedníků si povšimli i lidé stojící mimo tento kruh, v tomto případě výběřčí dvoudrachmy. Tím, že se obrátili na něj, tlačili ho vlastně do pozice mluvčího samotného Ježíše, prostředníka mezi ním a „světem“. Jejich jednání není tak překvapující, jak by se na první pohled zdálo. Žádat všeobecně váženou osobu o finanční příspěvek – a Ježíše uctívaly celé zástupy – bývá choulostivá věc, v takovém případě se zdá schůdnější obrátit se na vhodného prostředníka.¹⁹⁴

188 O těchto otázkách srov. SCHWEIZER, E. *Das Evangelium des Matthäus*, s. 218-224.

189 Originál zní *Hileós soi, Kyrie*, tedy doslova „Buď ti milostiv (rozumí se Bůh)!“. ČEP překládá: „Buď toho uchráněn, Pane!“ Petřů překládá: „Uchovej Bůh, Pane!“; Col: „Bůh uchovej, Pane!“; Sýkora a Hejčl: „Odstup to od tebe, Pane!“ (to už se dosti vzdaluje originálu).

190 *Skandalon* znamená 1. nástraha, past; 2. příležitost k pádu, kámen úrazu; 3. pohoršení, svedení ke hříchu.

191 Petr se v této epizodě stává typem učedníka kolísajícího mezi vírou a poslušností vůči Bohu na straně jedné a přeceňováním vlastních sil na straně druhé, srov. SCHNACKENBURG, R. *Matthäusevangelium 16,21 – 28,20*, s. 159.

192 Srov. tamtéž, s. 166.

193 Srov. RYŠKOVÁ, M. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 53-55.

194 J 12,20-22 uvádí epizodu, kdy se řečtí poutníci obrátili na Filipa jako prostředníka, který jim měl umožnit setkání s Ježíšem.

Matouš psal své evangelium v době, kdy v Ježíšově jménu hovořila již několik desetiletí církev, zejména ti, kdo stáli v jejím čele – apoštolové a presbyteri.

Dá se předpokládat, že Ježíš až do svého vystoupení na veřejnost, kdy postupně vycházela najevo jeho identita Mesiáše a Syna Božího, roční dvoudrachmu platil. Otázka výběrčích vyslovená v prezentu (*ú telei ta didrachma*) znamená se vši pravděpodobností platbu pro onen probíhající rok. Petr odpovídá kladně: „*Nai*.“ V řeckém kontextu to znamenalo „platí“, ale v českém překladu by odpověď „ano“ na záporně formulovanou otázku mohla být zavádějící; sloveso „platí“ se proto vyskytuje ve většině českých překladů.¹⁹⁵

Následuje rozhovor Petra s Ježíšem v domě (pravděpodobně v domě Petrově) – je to snad jediná scéna v kanonických evangeliích, kdy jsou oba spolu o samotě (v jiných případech byli alespoň někteří učedníci nablízku, v doslechu). V debatě o chrámové dani ho Ježíš předejde. Oslovuje ho „Šimone“, jak se ostatně u Matouše děje v důležitých okamžicích, a ptá se ho, zda panovníci vybírají daň či clo od vlastních či od cizích. V tehdejší společnosti platilo za samozřejmé, že daně neodváděla panovníkova rodina, příbuzní a také celý jeho dvůr (ten právě byl daněmi udržován). Petr odpoví správně, ve shodě s realitou. Chrám byl však domem Ježíšova Otce,¹⁹⁶ proto byl tohoto závazku zproštěn (a s ním i ti, které počítal ke svému „domu“).¹⁹⁷

Poté Ježíš učinil něco, co jinak zásadně nedělal – zázrak ve prospěch svůj a svého nejbližšího učedníka. Jeho mocné činy (*dynamais*), znamení a divy (*sémeia kai terata*) totiž vždy působila dobro jiným, ať už šlo o uzdravení z nemoci či tělesného handicapu, vyhnání zlých duchů, nasycení hladových, nebo dokonce ve třech případech vzkříšení mrtvého. Nikdy se nestalo, že by v jeho zázracích hrály nějakou roli peníze. V tomto případě učinil výjimku (v kanonických evangeliích jedinou) a zdůvodnil ji slovy „abychom je nepohoršili“. Nepřál si uvádět do zmatků zbožné Židy, kteří ho následovali a jeho zdráhání by si byli mohli nesprávně vyložit jako naprostý nezájem o úděl duchovního centra národa, k němuž vzhlíželi s úctou.¹⁹⁸ Samotný evangelista pohlížel ovšem na Jeruzalémský chrám a jeho představitele zdrženlivě, až odmítavě. Do realizace zázraku zapojil Ježíš i Petra: ten měl vzít udici (z toho je patrné, že stále vlastnil rybářské náčiní) a z hrdla chycené ryby vytáhnout statér, tedy dvě dvoudrachmy – to byla chrámová daň za dvě osoby. Skutečnost, že Ježíš platí chrámovou daň i za Petra, má u Matouše mimořádný význam. Evangelista zdůrazňuje přední postavení tohoto učedníka, zařazením této epizody zdůrazňuje příslibení vyřčená v 16,17-19).

Epizodu nepřevzal od Marka, inspiroval se jinou tradicí z doby, kdy ještě stál Jeruzalémský

195 Adekvátní by byl možná český ekvivalent „Ale ano!“ Zajímavě vyřešil tento problém překladatel Pavel Jartym, použil futura „Zaplatí“, srov. HARRINGTON, D.J. *Evangelium podle Matouše*, s. 288. (Francouzští překladatelé evangelií patrně tento problém nemají, na záporně formulovanou otázku mohou klidně odpovědět „si“.)

196 V L 2,46-49 se Ježíš ohradil vůči Mariině výtce slovy, že musí být tam, „kde jde o věc mého Otce“.

197 „Tento příběh tak přináší implicitní christologii týkající se Ježíšova božského synovství a rozšiřuje jeho privilegia i na jeho následovníky,“ viz HARRINGTON, D.J., *Evangelium podle Matouše*, s. 290.

198 Tento důvod srov. tamtéž, s. 290. - Židé během svých návštěv Jeruzaléma vhazovali do chrámové pokladnice peníze; chudá vdova dala dokonce celé své živobytí (*holon ton bion autés*), srov. Mk 12,44b.

chrám (tedy před rokem 70). Není však jisté, zda se odehrála skutečně během Ježíšova působení, zda sem pisatel pouze časově nepřenesl dilema trápící první křesťany. Někteří z nich se stavěli odmítavě k chrámovému kultu v Jeruzalémě.¹⁹⁹

První křesťané se po zničení druhého Jeruzalémského chrámu museli vyrovnávat s jiným ožehavým problémem: platit či neplatit takzvaný *fiscus iudaicus*, daň oktrojovanou Římany a určenou na provoz chrámu Iova Kapitolského v metropoli. Zamýšlel Matouš poskytnout určitý návod, jak se nedostat do konfliktu se státem, a zároveň si nezadat s vyznavači pohanských kultů?²⁰⁰ Dilema, jak daleko lze jít v kompromisech, zbytečně neprovokovat představitele světské moci, a přitom zůstat pevný ve víře, přichází v dějinách církve stále znovu na pořad dne.

3.1.4 Petrova otázka, kolikrát má odpustit svému bratru (18,21-22)

Tyto dva verše bezprostředně navazují na pasáž o bratrském napomínání v církevní komunitě (18,15-20). Limbeck se domnívá, že domnělá Ježíšova řeč, zejména verše 15-17, zcela určitě není citací Ježíšových autentických slov, sice by v nich nemohla být odmítavá zmínka o pohanech a celnících.²⁰¹ Celá pasáž zachycuje praxi v matoušovské obci, způsob, jak se její členové a představení vyrovnávali se špatnými činy svých souvěrců a s obnovováním kázně. K hříchům a přestupkům Božího zákona se nemělo mlčet, protože tím by obec ztrácela svou věrohodnost, ale hříšníkovi měl být umožněn návrat. Zatímco v 16,19 svěřil Ježíš moc „svazovat a rozvazovat“ pouze Petrovi, v 18,18 ji rozšiřuje na všechny učedníky.

V reakci na Ježíšova slova vystupuje Petr opět jako mluvčí učedníků: ptá se, kolikrát má odpustit bratrovi, který zhřešil proti němu (*eis eme*).²⁰² Zdá se, že tu jde nikoli o hřích proti komunitě, nýbrž proti jednotlivci, například pomluvu, nactiutrhání, obelhávání.²⁰³ Ježíšova odpověď usvědčuje tuto otázku z nesmyslnosti – odpouštění nemají být kladeny žádné hranice.²⁰⁴ Následující podobenství o nemilosrdném služebníkovi (18,23-35) ukazuje bezbřehou Boží ochotu odpouštět, ovšem za předpokladu, že je člověk ochoten chovat se obdobně ke svému bližnímu. V negativním případě mu

199 Srov. LIMBECK, M. *Evangelium sv. Matouše*, s. 195-196: „Rozhodl-li se však Petr *zaplatit* chrámovou daň s ohledem na prvokřesťanskou praxi, nesetkáváme se zde tedy s tímtež Petrem, proti kterému se Pavel v Antiochii ‘otevřeně postavil’, protože se zdálo, že zrazuje Kristem přinesenou svobodu (srov. Ga 2,11-14). Zdá se, že Matouš takové pochybnosti již znal. Proto mu nestačila jen skutečnost Petrova rozhodnutí a zdůvodnil je (dodatečně) na základě Ježíše.“

200 „S přeměrováním této daně po r. 70 na pohanský chrám nabylo důležitosti, jaké stanovisko k této věci zaujímali židokřesťané. Epizoda v Mt 17,24-27 jim umožnila zastávat jejich teologická tvrzení o Ježíši, podržet si své postavení jakožto Židů a vyhnout se problémům s Římany,“ viz HARRINGTON, D.J. *Evangelium podle Matouše*, s. 291.

201 Srov. LIMBECK, M. *Evangelium sv. Matouše*, s. 203.

202 V L 17,3-4 se o kárání a odpouštění mluví takto: „Když tvůj bratr zhřeší, pokárej ho, a bude-li toho litovat, odpusť mu. A jestliže proti tobě zhřeší sedmkrát za den a sedmkrát k tobě přijde s prosbou: ‘Je mi to líto,’ odpustíš mu!“ – U Lukáše tedy chybí komunitní rozměr odpouštění, na druhé straně se předpokládá lítost provinilců i v hříchu proti jednotlivci (nejen v provinění vůči obci).

203 Srov. HARRINGTON, D.J. *Evangelium podle Matouše*, s. 298.

204 Proto nezáleží na tom, zda *hebdoméontakis hepta* znamená 77 nebo 490, srov. tamtéž, s. 298.

hrozí, že ztratí nárok na Boží milosrdenství a bude souzen podle spravedlnosti.

3.2 Speciální petrovská tradice u Lukáše

3.2.1 Petrovo povolání v rámci zázračného rybolovu (5,2-11)

Lukáš včlenil povolání Petra, Jakuba a Jana do perikopy o zázračném rybolovu. Zatímco u Marka a Matouše se povolání učedníků odehrálo jako komorní scéna, zde je přítomen zástup, který připutoval za Ježíšem. Šimon v této kapitole vstupuje do děje poprvé, předtím o něm byla pouze zmínka v souvislosti s uzdravením jeho tchyně (srov. L 4,38). Ježíšův vstup na loď patřící Šimonovi a jeho žádost, aby odrazil od břehu, svědčí o tom, že se oba znali. Petr měl za sebou namáhavou noc, kdy se svými společníky nic neuložil. Přesto na Ježíšovu výzvu spustí síť. Oslovuje ho titulem *epistatés*: Lukáš vkládá toto oslovení několikrát do úst učedníkům a jednou desíti malomocným prosícím o uzdravení.²⁰⁵ Do sítě zahrne takové množství ryb, že musí povolat své společníky, syny Zebedeovy; i potom se obě lodě pod tíhou ryb téměř potápějí.²⁰⁶ Výrazem Petrovy bázně před mužem, v němž rozpoznává nositele nadpozemské moci, je oslovení *Kyrie* a vyznání vlastní hříšnosti.²⁰⁷ Obdobně reagovali i starozákonní proroci, například Izaiáš (srov. Iz 6,5), když je Hospodin povolával ke zvláštní službě. Příslib, že od nynějška bude lovit lidi, adresuje Ježíš výslovně Petrovi,²⁰⁸ který pak nechá všeho a bez váhání ho následuje. Stejně se zachovají i Jakub a Jan, třebaže je Ježíš jmenovitě nevyzval. Již od počátku se tedy Petr prezentuje jako významná postava a jako rybář lidí vynikne zejména ve Skutcích; tam se jeho životní příběh naplní.

3.2.2 Ježíšova prosba za Petra, Petrova budoucí role (22,31-32)

Tyto dva verše jsou zařazeny do Ježíšovy řeči na rozloučenou při poslední večeři. V 22,30 Ježíš přislíbil Dvanácti, že budou v Božím království soudit dvanáct izraelských kmenů. A jakou roli bude hrát Petr? Ten je zatím ve velkém nebezpečí, protože o jeho duši usiluje satan. Dvojitě oslovení „Šimone“ svědčí o Ježíšově důvěrném vztahu k tomuto učedníkovi a také o zvláštní naléhavosti, s níž k němu hovoří. Ježíš dokonce za něj prosí, aby jeho víra nezanikla (*me eklípe*); je to jediný případ v kanonických evangeliích, kdy prosí za jednotlivého učedníka. Dobře ovšem ví, že Petr selže, předpovídá jeho zapření (srov. 22,34). Nebude to však fatální jako u Jidáše, Petr se obrátí. Ježíš mu přikazuje, aby po svém obrácení utvrzoval své bratry (evangelista zde použil imperativ aoristu slovesa *stérún*). Bude tedy mít v církvi mimořádné postavení, ale na rozdíl od Matouše

205 Srov. L 8,24.45; 9,33.49; 17,13.

206 Lukáš tu zřejmě čerpal ze stejné tradice jako Jan (srov. J 21,1-14); časové umístění obou perikop je ovšem rozdílné, srov. MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. MSK NZ 3. Z německého originálu přeložil Jaroslav Vokoun. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 58.

207 Evangelista tu snad předjímá jeho selhání, když Ježíše zapře (22,54-62), srov. tamtéž, s. 59; rovněž KREMER, J. *Lukasevangelium*, s. 61.

208 Srov. tamtéž, s. 61n.

klade Lukáš důraz nikoli na autoritu, nýbrž na službu, nebo přesněji autoritu, která nespočívá pouze v rozkazování, ale chce především nasazovat vlastní síly. Tato premisa navazuje na předchozí verše 24-27. Učedníci se totiž začali přít, kdo z nich je asi největší. Ježíš je pokáral, že se nemají rovnat králům, kterým jde především o moc a dávají si říkat „dobrodinci“.²⁰⁹ Mají napodobovat jeho, protože on je mezi nimi jako ten, kdo slouží (*ho diakonón*).

3.3 Speciální petrovská tradice u Jana

3.3.1 Petrovo vyznání Ježíšova Božství jménem Dvanácti (6,60-71)

Janovo evangelium se od synoptiků liší v mnohém, a výjimkou není ani Petrovo vyznání Ježíšovy podstaty, zejména pak okolnosti, za nichž bylo vysloveno.

Scéna je zařazena za dlouhý Ježíšův dialog se zástupem o chlebu života (srov. 6,26-59), jenž následoval po zázračném nasycení pěti tisíců a epifanii na jezeře. Napomíná posluchače, že nemají usilovat o pokrm pomíjející, ale o pokrm zůstávající pro život věčný (srov. 6,26-27). Prohlašuje za pravý chléb života sám sebe: „Neboť mé tělo je pravý pokrm a má krev pravý nápoj. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já v něm (6,55-56).“²¹⁰

Pro jeho posluchače včetně mnohých učedníků je to tvrdá (*skléros*) řeč, kterou nechtějí déle poslouchat, a proto ho opouštějí.²¹¹ Ježíš se zeptá Dvanácti nikoli na to, za koho jej považují (o své jednotě s nebeským Otcem dostatečně hovořil v předchozí debatě), nýbrž zda i oni chtějí odejít. Šimon Petr ve své odpovědi zdůrazňuje, že nemají ke komu jít, neboť jedině Ježíš má slova věčného života (*rémata zóés aióniú*). Ve srovnání s formulací vyznání u synoptiků sám podtrhl svou roli mluvčího zájmem „my“ (*hémeis*). „A my jsme uvěřili a poznali“²¹², že ty jsi ten Svatý Boží.“²¹³ Zatímco Petrova slova jsou vyznáním víry a lásky, nečistí duchové nenazývali Ježíše „Svatým Božím“ s vírou, nýbrž s jistotou pramenící z nepřátelského postoje – věděli dobře, kdo je (srov. uzdravení posedlého muže v synagóze v Kafarnau v Mk 1,24).

Ježíš přesto nereaguje na Petrova slova chválou; poukazuje na to, že z vyvolených Dvanácti (teprve na tomto místě se Jan stručně zmiňuje o vyvolení této skupiny) je jeden „d'ábel“ – *diabolos* (pomlouvač, žalobník), což je zřejmě tvrdší slovo než *satanas*, jak ve vokativu (*satana*) pokáral Petra u Marka a Matouše. O d'áblu promluvil ve třetí osobě; neobvinil ho před ostatními přímo. Jméno budoucího zrádce tedy zůstalo všem skryto a tato nejistota měla trvat až do Ježíšova zatčení

209 Egyptský panovník v letech 247-221 př.Kr. se jmenoval Ptolemaios III. Euergetés.

210 V synoptických evangeliích jsou slova Ježíšova ustanovení o jeho těle a krvi zařazena do paschálních perikop.

211 Existuje možnost, že evangelista reflektoval situaci v janovské obci, snad se i tam vyskytli lidé, kteří odpadli od víry a „už s nimi nechodili“, srov. PORSCHE, F., *Evangelium sv. Jana*, s. 63.

212 V originále jsou dvě perfekta – *pepisteukamen* a *egnókamen*, což znamená děj započatý v minulosti, ale trvající do současnosti.

213 „Poprvé v celém vyprávění vyznala některá z postav víru v Ježíše ze správného důvodu: a tím je jeho původ. Ježíšova svatost je dána skutečností, že je Boží.“ Viz MOLONEY, F.J., *Evangelium podle Jana*, s. 252.

v Getsemanské zahradě.

Petrovo vyznání nehraje v Janově evangeliu tak rozhodující roli jako jeho vyznání u Cesareje Filipovy ve zprávě Matoušově.²¹⁴ Příčina tkví v teologii tohoto spisu – autor odhalil Ježíšovu identitu hned v prologu; také Petrovu vyznání předchází Ježíšův dialog se zástupcem, v němž sám zjevuje svou božskou podstatu. Také zde vystupuje Petr jako mluvčí učedníků, nebo přesněji Dvanácti, tedy těch věrných, ale v rámci celého evangelního textu to není jeho vrcholné vystoupení.

3.3.2 Petrovy výhrady k Ježíšovu umývání nohou učedníkům (13,1-20)

Jan zařadil tuto perikopu za Ježíšův vjezd do Jeruzaléma a jeho uvítání ze strany zástupu. Končí doba Ježíšova veřejného působení a nastává „jeho hodina“.

Před velikonočními svátky sedí Ježíš s učedníky u večeře, na rozdíl od synoptiků se zřejmě nejedná o večeři sederovou.²¹⁵ Učiní něco, co bylo při stolování svěřováno pouze služebníkům – začíná učedníkům mýt nohy. Jeho jednání je v souladu s Božím plánem, symbolem jeho ochoty vydat sám sebe do krajnosti, tedy i dát život za druhé; zároveň prozrazuje spásný význam jeho smrti, která měla již brzy nastat.²¹⁶ Petr protestuje, a činí tak hlavně za sebe („nikdy mi nebudeš mýt nohy!“), nikoli jako mluvčí za ostatní učedníky. Zatím ještě uvažuje na pozemské rovině, proto se mu příčí, že by Pán a Mistr vykonával službu otroka. Ježíš nereaguje zdaleka tak ostře jako u synoptiků, když ho Petr káral za předpověď utrpení. Hovoří k Petrovi trpělivě, vysvětluje mu, že jeho odmítnutí by mohlo mít závažné důsledky – nebude s ním mít podíl (*meros*).²¹⁷ Pisatelovým současníkům bylo pravděpodobně jasné, že je tu předznamenána křestní praxe – křtem jsme ponořeni do Ježíšovy smrti a zároveň máme podíl na jeho vzkříšení. Ježíš nezazlívá Petrovi, že jeho konání nechápe v přítomnosti, odkazuje ho na budoucnost,²¹⁸ kdy se mu vyjasní všechny souvislosti. Napětí mezi „nyní“ a „potom“, případně „později“ je trvale přítomné ve všech evangeliích. Petr samozřejmě nechce přijít o podíl na poslání svého Mistra; tudíž se domnívá, že by měl být umyt celý.²¹⁹ Symbolický smysl jeho prosby a Ježíšova odmítnutí je podle Porsche nejasný: snad chtěl evangelista naznačit, že spása, kterou obdarovává Ježíš, nepotřebuje žádné doplnění.²²⁰

Ježíšova služba učedníkům nemá setrvat pouze v rovině vertikální, ale je příkladem, jak mají sloužit sobě navzájem. To je naprostý protiklad k jejich debatám o tom, kdo z nich je největší. Boží plán se kříží s plánem satanovým, jehož vykonavatelem se měl stát jeden z Dvanácti, Jidáš

214 Srov. BROWN, R.E., et al. *Der Petrus der Bibel*, s. 116.

215 Její centrální událostí proto nejsou Ježíšova slova ustanovení jako v synoptických evangeliích.

216 Srov. PORSCH, F., *Evangelium sv. Jana*, s.132.

217 To je zřejmě skrytý odkaz na křesťanskou praxi křtu, srov. MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 397.

218 „Co já činím, nyní nechápeš, potom však to pochopíš.“ - V originále je *meta tauta*, doslova „po všech těch věcech“; „až se uskuteční všechny ty věci“. K Petrovu pochopení totiž neměl přispět čas (rozhodně ne podstatnou měrou), ale všechny události, které se teprve měly stát.

219 Srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 397. - Autor spatřuje v Petrově požadavku snahu po jakési ritualizaci.

220 Srov. PORSCH, F., *Evangelium sv. Jana*, s. 133.

Iškariotský. Ježíš umyl nohy i jemu, dal ostatním na srozuměnou, že o svém zrádci ví, ale jeho totožnost neprozradil.

3.3.3 Ježíšovo zjevení Petrovi a dalším učedníkům u Tiberiadského jezera (21,1-14)

Text Janova evangelia psaný jedním autorem končí kapitolou 20,30-31. Celá kapitola 21. je dílem jiného pisatele. Odehrává se v Galileji, na břehu Tiberiadského jezera, což mnohé biblisty uvádělo do rozpaků. Proč se učedníci vrátili ke svému původnímu zaměstnání, rybolovu,²²¹ když se v Jeruzalémě setkali se vzkříšeným Ježíšem? Jak je možné, že ho nepoznali, když se jich ptal, zda mají něco k jídlu? Přesto je třeba chápat Janovo evangelium včetně této kapitoly jako celek psaný s určitým záměrem a přidanou kapitolu jako organický doslov, v němž se klade důraz na potřeby janovské obce a její budoucnost.²²²

Jako první ze sedmi²²³ učedníků přítomných u Tiberiadského jezera je jmenován Šimon Petr, dále Tomáš zvaný Blíženec, Natanael z Kány Galilejské, který byl v Janově pojetí povolán mezi prvními,²²⁴ dále synové Zebedeovi, o nichž jinak v celém evangeliu nebyla řeč, a nejmenovaní dva z jeho učedníků. S ohledem na vývoj této scény lze předpokládat, že jedním z oněch dvou byl právě milovaný učedník.

Petr se tu opět objevuje ve vůdčí roli, na jeho prohlášení, že jde lovit ryby, se druhové k němu připojují.²²⁵ Nemusí tu jít o pouhý návrat k původnímu zaměstnání, evangelista mohl mít na mysli misijní poslání učedníků. Na lov se zřejmě vydali ve večerních hodinách, protože následuje

zpráva o tom, že Petr a jeho druhové té noci nic nechytli.²²⁶

Důležitou událostí této perikopy je zázračný rybolov (21,6.11), o němž podal zprávu již Lukáš (srov. L 5,4-7); byla analyzována ve zvláštních petrovských perikopách u Lukáše. Okolnosti obou zázračných rybolovů jsou natolik jedinečné, že jsme je nezařadili do výkladu o společných perikopách.²²⁷

Je již po rozednění, když Ježíš stojí na břehu, ale nepoznávají ho (včetně milovaného učedníka), ani když na ně promluví. Uposlechnou však jeho výzvy a hodí síť na pravou stranu lodi. Následuje zázračný rybolov, při němž je chyceno celkem 153 ryb. Asi lze těžko spekulovat o tom, proč pisatel

221 PORSCHE, F. správně upozorňuje, že o původním zaměstnání Petrově a jeho druhů není ve dvaceti kapitolách evangelia ani zmínky, srov. *Evangelium sv. Jana*, s. 203.

222 O diskusích kolem 21. kapitoly srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 565-566; PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 204.

223 O symbolice čísla sedm, jež bylo v semitském myšlení chápáno jako plnost a dokonalost, srov. MAREČEK, P. *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 282.

224 O Natanaelovi z Kány Galilejské srov. KNOCH, Otto. *Das Neue Testament in seinen großen Gestalten*, s.

225 Takto chápe scénu neúspěšného rybolovu MAREČEK, Petr. *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích: Výklad závěrečných kapitol kanonických evangelií*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, s. 282.

226 Také v L 5,5 se marně lopotili celou noc.

227 J. GNILKA má jiný názor: obě tyto perikopy zařazuje do společných, srov. *Der Petrus und Rom*, s. 169-170.

zvolil právě tento počet a o jeho možném symbolickém významu,²²⁸ podstatné však je, že se síť neprotrhla. U Lukáše se síť začínala trhat, ale to bylo teprve na počátku Ježíšova působení. Jan zasazuje celou scénu do doby, kdy Ježíš již dovršil své pozemské poslání.²²⁹ Podobně jako u prázdného hrobu má i zde milovaný učedník před Petrem prvenství, protože Ježíše pozná – viděl ovšem důsledky zázraku. (U prázdného hrobu uvěřil, přestože Ježíše neviděl.) Petr se na ta slova vrhne do vody a přiblíží se k Ježíši, přitom nemá strach z vody jako v Mt 14,30, protože jeho důvěra v Mistra se mezitím upevnila.

3.3.4 Petr je pověřen pastýřskou službou (21,15-22)

Po snídani se rozvíjí dialog mezi Ježíšem a Petrem. Ježíš se třikrát ptá, zda ho Šimon, syn Janův miluje (dvakrát užívá sloveso *agapás*, potřetí sloveso *fileis*). Předpokládáme-li, že *agapán* je jaksi „silnější“ než *filein*, pochopíme důsledné Petrovo *filó* v jeho odpovědích. Petr si je vědom svého selhání před Ježíšovým ukřižováním. Možná ale se pisatel pouze snažil, aby jeho dílo nevyznívalo monotónně, a proto užil synonym. To se ostatně děje i v užití imperativů *poimaine* a *boske* (pas), *arnia* a *próbata* (beránci, ovce).²³⁰ Proč se otázky a odpovědi opakují s menšími změnami třikrát? Zřejmě to souvisí s tehdejšími zvyklostmi – kdo činil nějaké závazné prohlášení před svědky, musil tak učinit třikrát. Navíc tvoří tyto tři repliky kontrast k trojímu Petrovu zapření; vyznáním lásky k Ježíši se vlastně svým způsobem „rehabilitoval“. Ve své třetí odpovědi navíc dal najevo pevnou víru v Ježíše, když prohlásil, že o jeho lásce stejně ví, neboť ví všechno (*panta*).

Ježíš ho vyzývá k pastýřské službě, má tedy vést svěřené stádo a ochraňovat, nemá se stát jeho neomezeným pánem.²³¹ Prostě má být dobrým pastýřem jako Ježíš (srov. 10,14-18), tedy jeho role je především službou, nikoli panováním.²³²

„Samotnému Ježíšovi byli lidé svěřeni Otcem jako jeho ovce. Tak se stali i Ježíšovými ovce, které ho znaly a uposlechly jeho hlas (srov. 10,3n.14; také 17,9). Tento Ježíšův jedinečný vztah k jeho ovce není přenosný. Proto můžeme mluvit jen s výhradami o Petrově službě zástupce, tedy o jeho pastýřském úřadu. Právní a úřední kategorie nejsou v žádném případě způsobilé k určení tohoto pověření, stejně jako 'láska' není právním pojmem.“²³³

Podle Ježíšovy předpovědi ho bude Petr následovat (*akolúthein*) nejen svým životem a jednáním, ale i ve způsobu smrti („jiný tě přepásá a povede, kam nechceš“). V době, kdy vznikalo toto evangelium, uplynulo již několik desetiletí od Petrovy mučednické smrti.

228 O těchto spekulacích, které k žádnému jednoznačnému závěru nevedly, srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 570,572-573.

229 MOLONEY, F.J. upozorňuje v této souvislosti na nesešívanou Ježíšovu suknicí, o níž římsí vojáci metali los, protože neměla být roztržena, srov. *Evangelium podle Jana*, s. 570.

230 O významu užití synonym v této perikopě srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 578-579.

231 Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*, s. 207; komentátor zde uvádí vtipný Augustinův výrok: „Pán dal Petrovi příkaz, aby jeho ovce pásal, nikoliv aby je dojíl.“

232 Viz GNILKA, J. *Petrus und Rom*, s. 171: „Gewiß ist die Beauftragung mit dem Hirtenamt mit dem Kirchenwort Mt 16,18 sachlich verwandt. Doch ist ihre genuin johanneische Ausprägung unbedingt zu berücksichtigen.“

233 PORSCHE, F., *Evangelium sv. Jana*, s. 207.

Od třinácté kapitoly uvedl pisatel na scénu milovaného učedníka, který několikrát vystupoval spolu s Petrem. V předchozích úryvcích bylo zřejmé, že Petrovu autoritu respektoval, nikde nevystupoval jako mluvčí učedníků. Dá se předpokládat, že pocházel ze známé jeruzalémské rodiny, protože byl znám veleknězi. Po Ježíšově zatčení proto bez překážek vešel do nádvoří veleknězova domu a teprve po jeho intervenci (promluvil s vrátnou) se dovnitř dostal i Petr (srov. 18,15-16). Po svém pověření pastýřskou službou se Petr zajímá, co bude s tímto učedníkem; je si totiž vědom, že má k Ježíši důvěrný vztah. Ježíš ho však upozorňuje, že to není jeho starost. Přestože je v některých epizodách milovaný učedník vykreslen v příznivějším světle, je to právě Petr, kdo navzdory své slabosti a selháním povede Ježíšovy ovce. Stává se tak prototypem všech dalších učedníků a následovníků podléhajících vlastním nedokonalostem, zatímco milovaný učedník má pravděpodobně ztělesňovat ideálního učedníka.²³⁴

234 Srov. MOLONEY, F.J. *Evangelium podle Jana*, s. 580.

Závěr

Apoštol Petr není hlavní postavou kanonických evangelií, tou je Ježíš Kristus, jeho hlásání Božího království i důsledky, jež pro lidstvo znamenají jeho smrt a zmrtvýchvstání. Kterak do celkového záměru evangelistů zapadá významná, přesto však epizodní postava Šimona Petra?

Do obrazu evangelního Petra se nutně promítl jeho „druhý život“, reflektovaný v křesťanských obcích s časovým odstupem od líčených událostí. To však neznamená, že v evangeliích nelze vystopovat autentického galilejského rybáře Petra, Ježíšova učedníka. Pisatelé evangelií vycházeli z ústních a částečně i písemných tradic, často společných, ale přitom s ohledem na své adresáty kladli rozličné akcenty, které se v konečném vyznění spíše vzájemně doplňují, než aby si vysloveně protiřečily. Ve srovnání s apokryfními texty jsou jejich zprávy o Petrovi podstatně střízlivější, „ochuzené“ o různé barvitě detaily, jež by mohly zastínit smysl celého textu.

V kanonických evangeliích Petr vystupuje nebo je alespoň stručně zmiňován ze všech učedníků nejčastěji. Je to nápadné zejména ve vztahu k těm jeho druhům, kteří obdobně jako on hráli významnou roli v prvotní církvi – k Jakobovi, Janovi a Petrovu rodnému bratru Ondřejovi. Petrovo přední postavení, jeho roli mluvčího si evangelisté nemohli jen tak vymyslet, v prvotních křesťanských obcích nemohl zazářit někdo, kdo by za Ježíšova pozemského působení stál vždycky v pozadí a nikdy nepronесl nahlas svůj názor.

Můžeme dokonce předpokládat, že se Petr těšil autoritě ještě dříve, než se stal Ježíšovým učedníkem. Náležel sice k chudým vrstvám, ale nepracoval jako námezdní dělník, závislý na libovůli zaměstnavatelů. Zajišťoval živobytí své rodiny samostatně, vlastnil k tomu potřebné pracovní prostředky a náčiní. Přitom zdar jeho profese závisel na ochotě a vzájemné pomoci dalších rybářů, poznal tedy hodnotu společenství. Není také zanedbatelné, že mu sloužilo zdraví, a neoctl se tedy na okraji společnosti mezi vážně nemocnými a tělesně postiženými, kteří byli odkázáni na almužny – veřejné sociální služby tehdy neexistovaly. Ačkoli se mu nedostalo vzdělání, nebyl to primitivní člověk. Jako věřící Žid chodil pravidelně do synagogy a naslouchal čtením z Písma i jejich výkladům. Helénizovaná společnost, v níž se pohyboval, jej směřovala k běžné komunikaci s lidmi nacházejícími se mimo společenství jeho souvěrců. Všechny tyto okolnosti jistě přispívaly k jeho sebevědomí a důvěře ve vlastní síly.

Petr a jeho druhové rybáři ovšem nemohli pomýšlet na to, že by zakleпали na dveře některého rabína a přihlásili se do jeho školy. Vzdělanci židovského národa na ně pohlíželi jako na lidi nižší kategorie: podobně jako Sírachovec sice uznávali, že řemeslná, zemědělská a vůbec fyzická práce je pro život prosperující obce nezbytná, ale člověkem vyšší kategorie, schopným zastávat veřejné úřady, mohl být pouze „dobrý písař“, tedy člověk vzdělaný.

Role Ježíšova učedníka musela tedy Petra „zaskočít“, vyvést z poměrně ustáleného životního rytmu a stylu, tím spíše, že tu nevyvinul žádnou vlastní iniciativu. Ta vycházela od samotného Ježíše a byla tak strhující, že se jí bez námitek podřídil. Zpočátku zřejmě důvěřoval Ježíšovi spíše instinktivně, teprve každodenním životem po Mistrově boku se jeho víra prohlubovala. Procházela stadii vzestupu a útlumu, občas zakolísal, zapochyboval, ale ani v takových temných chvílích od Ježíše neodcházel, naopak, nepřestával se na něj dívat jako na svého zachránce. Ostatně setrvačná víra bez vnitřních zápasů může být vyprahlá a neplodná, pochybnosti, pokud ovšem nejsou trvalým stavem mysli, mohou naopak vést k růstu ve víře. A u Petra pochybnosti rozhodně nebyly trvalým psychickým stavem.

Ježíš věděl, že jeho pozemské působení je časově omezené, proto svěřil Petrovi a dalším učedníkům podíl na své moci a vybavil je svými charismaty. Mohli tedy podobně jako on hlásat zvěst o Božím království, vyzývat k obrácení, uzdravovat nemocné a vymítat zlé duchy. Na takovou roli nemohl být rybář Petr zpočátku vůbec připraven, ale v „Ježíšově semináři“, kde probíhal nepřetržitý dialog mezi učitelem a žáky, si ji postupně osvojoval.

V předchozích kapitolách bylo vícekrát zdůrazněno, že v postavě Petrově se evangelisté snažili zobrazit nejen jednoho konkrétního učedníka, ale žáka typického, obdařeného zobecněnými rysy konkrétních Ježíšových následovníků. Přesto se v této typizované postavě konkrétní Petr neztrácí, některé vylíčené povahové a charakterové rysy jsou výhradně, individuální. Musel být silnou osobností s přirozenou autoritou, již se těšil pro svou nebojácnost, odvahu pouštět se i do nejistých podniků a pronášet nahlas svůj názor, byť se občas mýlil, pro zcela spontánní ochotu pomáhat druhým, i za cenu určitého osobního nepohodlí a oběti. Důvěřoval ve své síly a schopnosti, nepodobal se onomu ustrašenému služebníku z Ježíšova podobenství, který svěřenou hřivnu zakopal. Sebedůvěra však má i své stíny – pokud není vyvážena vědomím vlastní křehkosti a pokud opomíjí Boží milost, člověk se nechává ovládnout strachem. To se přihodilo Petrovi v paschálních scénách – když Ježíšovi vytrvale oponoval, že třeba jako jediný ze všech od něho neodpadne, mluvil jen sám za sebe, v podstatě se vymezoval proti ostatním učedníkům, v protikladu k nim zdůrazňoval svou vlastní pevnost a neochvějnost. To bylo ovšem ošidné, protože si v takových chvílích přestával uvědomovat své začlenění do širšího společenství. A právě společenství hraje v evangeliích klíčovou úlohu – Petr měl sice mezi učedníky přední postavení, byl skutečně *prótos*, a co víc, mohl se právem nazývat Ježíšovým blízkým přítelem, zároveň však byl za své postoje vystavován i kritice, a to nejen ze strany Ježíšovy; ve Skutcích apoštolů i z úst Ježíšových následovníků. O tom ostatně svědčí i spory učedníků o to, kdo z nich je největší. Ježíš jim musel stále připomínat, že přední postavení není privilegium, ale takto vyznamenaného člověka zavazuje především ke službě bližnímu, i když autorita tu není zpochybněna.

Všichni evangelisté zároveň v postavě Petrově zobrazili typického Ježíšova učedníka. Zde

ovšem záleží na celkovém obraze učedníků u jednotlivých evangelistů. Marek zdůrazňuje především jejich záporné rysy, pramenící z jejich malé víry (*oligopistis*), takový je tudíž v jeho podání i Petr. Lukáš líčí Ježíšovy učedníky v příznivějším světle, jako muže nikoli vědomě zatvrzelé, ale spíše nechápající správně slova a předobrazy Písma. Tomuto celkovému obrazu odpovídá i Petr, kterému však pisatel dává ve Skutcích šanci skutečně prozívat a posilovat bratry. Typický evangelní učedník ztělesněný Petrem není však ideální hrdina, nýbrž člověk s většími či menšími výkyvy ve víře, sdílející se svými současníky nesprávné představy o Mesiáši a jeho úloze v dějinách izraelského národa. Poselství evangelií má ovšem nadčasovou platnost: Petr je vlastně prototypem Ježíšových následovníků a vyznavačů nejen v prvním století našeho letopočtu, ale i ve staletích následujících až do současnosti. On a jeho druhové se při sestupu z hory, kde byli svědky Ježíšova proměnění, dohadovali, co vlastně znamená vstát z mrtvých. Nelze samozřejmě ve všem věřit statistikám, ale různé současné průzkumy veřejného mínění přece jen o něčem vypovídají. Je proto zarážející, že určité procento praktikujících křesťanů přiznává svou nevíru v posmrtný život. Ale nejde jen o víru ve vzkříšení, nesprávné představy o Bohu zatěžují duchovní život křesťanů, deformují jejich víru a činí ji málo věrohodnou v očích lidí hledajících pevné zakotvení. Petrův dílčí příběh v rámci kanonických evangelií může být proto mementem i pro současné křesťany, ale zároveň i povzbuzením, že selhání nemusí být definitivní tečkou za životem člověka.

Seznam zkratek

CDK	Centrum pro studium demokracie a kultury
MSK	Malý stuttgartský komentář
NEB	Neue Echter Bibel
NTD	Das Neue Testament Deutsch
SP	Sacra Pagina

Bibliografie

- ALLMEN, Jean-Jacques von, et al. *Biblický slovník*. Z francouzského originálu přeložil Jan Miřejovský. Praha: Kalich v Ústředním církevním vydavatelství, 1987.
- AUERBACH, Erich. *Mimesis: Zobrazení skutečnosti v západoevropských literaturách*. Z německého originálu přeložili Miloslav Žilina, Rio Preisner a Vladimír Kafka. Praha: Mladá fronta, 1968.
- BROWN, Raymond E. – DONFRIED, Karl P. – REUMANN, John (ed.). *Der Petrus der Bibel. Eine ökumenische Untersuchung*. Stuttgart: Calwer Verlag – Verlag Katholischer Bibelwerk, 1976.
- DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*. Sacra Pagina, Volume 2. Z anglického originálu přeložil David Hofmann. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- GNILKA, Joachim. *Johannesevangelium: Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*. NEB. 4. Aufl. Würzburg: Echter Verlag, 1993.
- GNILKA, Joachim. *Petrus und Rom. Das Petrusbild in den ersten zwei Jahrhunderten*. Freiburg im Breisgau-Basel-Wien: Herder, 2002.
- HARRINGTON, Daniel J. (ed.). *Evangelium podle Matouše*. Sacra Pagina, Vol. 1. Z anglického originálu přeložil Pavel Jartym. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. Sacra Pagina, Vol. 3. Z anglického originálu přeložila Mlada Mikulicová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- KERTELGE, Karl. *Markusevangelium: Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*. NEB. Würzburg: Echter Verlag, 1994.
- KNOCH, Otto. *Das Neue Testament in seinen großen Gestalten*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1992.
- KREMER, Jacob. *Lukasevangelium: Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*. NEB. 2. Aufl. Würzburg: Echter Verlag, 1992.
- LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*. Z německého originálu přeložila Pavla Bezručová. MSK, NZ 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Z německého originálu přeložil Jaroslav Vokoun. MSK, NZ 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- MAREČEK, Petr. *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích: Výklad závěrečných kapitol kanonických evangelií*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011.
- MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*. Sacra Pagina, Vol. 4. Z anglického originálu přeložil David Hofmann. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

- MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. Z německého originálu přeložil Jaroslav Vokoun. MSK, NZ 3. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2 sv. Praha: Kalich – Česká biblická společnost, 1992.
- POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993.
- PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Z německého originálu přeložila Jana Veselá. MSK, NZ 4. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského. Historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Univerzita Karlova – Nakladatelství Karolinum, 2008.
- RYŠKOVÁ, Mireia. Maria Magdaléna. In HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 99-108. *Řecko-český Nový zákon*. NESTLE-ALAND (eds.). *Novum Testamentum Graece*. 1. čes. vyd. (na základě 27. vydání edice Nestle-Aland). Praha: Česká biblická společnost, 2011. Český ekumenický překlad, text odpovídá 17. (8.) opravenému vydání (2009).
- SCHNACKENBURG, Rudolf. *Matthäusevangelium 16,21–28,20: Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*. NEB. 2. Aufl. Würzburg: Echter Verlag, 1994.
- SCHULZ, Anselm. *Jünger des Herrn. Nachfolge Christi nach dem Neuen Testament*. München: Kösel-Verlag, 1964.
- SCHWEIZER, Eduard. *Das Evangelium nach Markus*. NTD, Bd. 1. Göttingen – Zürich: Vandenhoeck & Ruprecht, 1989.
- TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, Řím: Křesťanská akademie, 2003.